HALK BİLGİSİ
HABERLERİ

İstanbul Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

YIL : 2 | 29 Mayıs 1933 | SAYI : 23, 24

Müdür
Mehmet Halit

BU SAYIDA

İstanbul düğünleri	Melahat Sabri
Konya ve civarında halk inanmaları	Cemil Sena
Büyüler	Hikmet Turhan
Doğum ve çocuk hakkında inanmalar	M. Zeki
Balıkesir manlieri	Osman Nazif
Ata sözleri	M. H.
Masallar	* * *

İSTANBUL — BURHANEDDİN MATBAASI

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yıl : 2 — 29 Mayıs 1933 — Sayı : 23, 24

İSTANBUL DÜĞÜNLERİ

Bir ailede doğan çocuk kız olursa, hemen güzel olup olmadığına dikkat edilir. Esasen bir kadın erkek çocuk doğurursa aile içinde muhterem bir vaziyet alır, zevcine karşı nufuzu artar. Eğer doğan çocuk kız ise, annesi adeta mahcup olur, bu mahcubiyeti ancak çocuğun güzel olması bir az azaltır.

Memleketimizde kadınlar «kızım güzel olsun, çabuk satılır.» cümlesini o kadar tabiî söylerler ki, kız çocuk dünyaya getirmekten maksat, onu satmaktan ibaret zannedilir.

Kız çocuk büyümeğe başlayınca komşuların gözleri kendi üzerine çevrilir. Çocuk ne kadar güzel, sevimli ise isteklisi o kadar çoktur. Kız, hemen bir ehbap oğlunun nişanlısı farzolunur. Komşu:

— Benim gelinim nerede, oğlum onu çok beğeniyor.

diye mağrur, mütehakkim bir kaynana hali takınır. Bu sözleri işiten çocukta da tabiî, tuhaf hisler belirir, kaynana sıfatını takınan komşunun yanına daha ziyade sokulur. Etraftan :

— Aman yarebbi, zamane çocuğu, bak daha şimdiden nasıl kendini sevdirmeğe uğraşıyor, oğlanın güzel olduğuunu işitince kendini ona beğendirmeğe çalışıyor; gibi sözler fırlatılır. Çocuk bu telkın içinde büyüdükçe oyunlarda ve diğer fırsat bulduğu zanlarda erkek arkadaşına mümkün olduğu kadar fazla yaklaşmak ister, onun diğer çocuklarla uzun uzadıya oyun oynamasını bile kıskanmağa başlar. Eğer erkek çocuk işin farkında olmazsa kız daha ziyade hırçınlaşır.

Gelinlik çağı gelince kızın büyüdüğünün, güzelleştiğinin farkına varan tanıdık hanımlar:

— Artık bu güzel kızı bakalım kim kapacak, ama biz kızımızı kolay kolay vermeyiz, ağırlığınca altın isteriz, maşallah pek de fındık kurdu gibi canım; diye çocuğa iltifat ederler. Bu tarzda sözlere muhatap olan kız analarının koltukları kabarır, neşelerinin sonu olmaz.

Erkek anneleri ise, mağrur bir eda ile her genç kız gördükçe oğullarını düşünerek gördükleri kız-

ların her birine başka bir kusur bulurlar . Komşularla muhavere ederler. Düğünlerde, hamamlarda, hatta tramvaylarda, vapurlarda gördükleri güzel kızlarla alakadar olurlar. Kendilerince bütün kızlar, emirlerine amadedir, bunlardan her hangi birini oğullarına almak isterlerse arzularının derhal tahakkuk edeceğine inanırlar. Bunun için oğullarını evlendirmek fikrile etrafta kız arayan hanımlar arasında:

Elimi sallasam ellisi
Başımı sallasam saçı tellisi

meseli dönüp dolaşır.

Oğullarını evlendirmek isteyen hanımlar, evvela komşu kızlarından birini seçmek arzusunu gösterirler. Fakat kemşu kızlarının içinde içlerinin çektiği bir kız bulamazlarsa etrafla daha yakından alakadar olurlar, vapurlarda, tramvaylarda görüp hoşlarına giden kızların kimin nesi olduklarını öğrenmeğe çalışırlar.

— Allah bağışlasın, canım pek sevdi, bizim mahtum da artık evlenecek yaşa geldi, doğrusu şu güzel tazenin gelinim olmasını isterdim; gibi sözlerle hoşlarına giden kızı tanımak vesilesi ararlar. Daha olmazsa arada mutavassıtlık vazifesini gören hanımlara müracaat ederler, onlardan adres alırlar, yahut onların delaletile görücülüğe giderler. Bazı daha cesur erkek anneleri bir mahalleye gidip rastgele bir kapıyı çalarak:

— Bu civarda gelinlik kız varmış, acaba hangi evde hanım, sevaptır söyleyiverin; gibi sözlerle kız sağlık alırlar.

Kendisine görücü geleceğini haber alan genç kız evinde heyecan içinde bekler. Görücüler kızın evini sora sora nihayet kapının önüne gelirler. Evi sorarken tanıyan olursa aynı zamanda kız hakkında malumat toplamağa, fikir edinmeğe çalışırlar. Kızın iffet ve ahlakı, ailesinin hal ve vaktı hep bu tarzda tahakıkatlar neticesinde öğrenilir. Alınan cevaplar türlü türlü tefsir olunur, bunlardan türlü türlü manalar çıkarılır. Bu hususta bazı kadınlar âdeta ihtisas sahibi olmuşlardır. Erkek anneleri onların reyine her zaman müracaat eder, görücü giderken onları da refakatine alırlar, bununla da kalmıyarak yekdiğerlerine de tavsiye ederler:

— A kardeşim filân hanım bu işlerden öyle anlıyor ki... Geçenlerde bizim kamşunun oğlu için bir kız sağlık vermişlerdi. Beraber gittik, koca bir konağa girdik, kız ortaya çıktı, lakin hanım, kızın konağın evlâtlığı olduğunu derhal anladı, nihayet lakırdıyı o şekilde idare etti ki iş apaçık meydana çıktı. Tabiî oğlanın annesi «ben oğluma evlâtlık alamam, ne kadar zengin yerden olursa olsun işe yaramaz, a, hanım ıhlamurdan odun olmaz, evlatlıktan kadın olmaz demişler; büyük sözüme töbe, zengin yerden olmasında ana baba evladı olsun.» dedi. Kadının da hakkı varya; işte kardeşim görücü gitti-

ğin yerlere o hanımı da beraber götürürsen aldanmazsın.

Görücüler işte bu suretle tavsiye edilen anlayışlı hanımlarla kız evine giderler. Görücüler, kendilerinden daima emin ve mağrurdurlar; en ufak bir ihmal onları derhal kuşkullandırır, kız tarafına pek büyük bir lutufta bulunuyormış gibi garip bir eda ile otururlar.

Görücüler gelince, kız evinin içindekiler birbirlerine girerler, görücülere ikram ve izzet hususunda elden ne gelirse yapılır. Kız süslenir, küçük kardeşleri varsa kendisine tuhaf bir gözle bakarlar, onunla alay ederler. Kız utanır, sıkılır, fakat kendini beğendirmek için lazımgelen şeyleri yapmağı da ihmal etmez. Görücülerin yanına nasıl gireceği, nasıl kahve vereceği, kahve verdikten sonra ve kahvelerin içilmesini müteakıp nasıl hareket edeceği birer birer anlatılır.

Kızın annesi görücülerin yanında otururken, kızına görücü yollayan erkeğin vaziyetini, mesleğini sormak için bahaneler icat eder, vesileler çıkarır. Bazı yüksek aileler bir ehbap vasıtasile gelmeyen ve bir az da hal ve vaktı iyi görünmiyen görücülere erkeğin mesleğini söylemeyince kızlarını çıkarmazlar. Mesela damat olacak zat, kızı kendi evine almak istiyorsa, kızın annesi derhal:

— Kızımızı dışarı vermek niyetinde değiliz, iç güvey alacağız, Allah size de bize de hayırlısını versin; tarzında itizar eder.

Mamafih bir çok aileler de bu şekli çirkin bulurlar. « Bir kızı yüz kişi ister, bir kişi alır, onlar da allahın kulu, bir defa görürlerse ne çıkar. » derler.

Erkeğin annesi ve diğer görücüler damat olacak zatın gençliğini, güzelliğini, meslekinin parlaklığını irfan ve zekâsını ballandıra ballandıra anlatırlar. Kızın hazırlığı tamam olunca hizmetçi kahve tepsisini alır, görücülere kahve götürür. Hizmetçinin arkasından kız da görücülerin bulunduğu odaya girerek misafirlerin tam karşısında bir sandalyeye oturur.

Görücüler bir kaç kişi ise tepeden tırnağa kadar kızı tetkike koyulurlar. Bunlar arasında kızı güldürmek, bu suretle dişlerinin ve gülüşünün güzel olup olmadığını anlamak için kızı güldürecek tuhaf süzler söyliyenler de olur.

Kahveler yudum yudum, yani mümkün mertebe ağır içilir. Kahveler bitirilince kız fincanları alıp odadan çıkar ve bir daha görünmez. Kahvelerin ağır içilmesi kızın bir kaç dakıka fazla kalmasını temin maksadile ihtiyar olunmuş masum ve küçük bir hiledir. Onun için ağır kahve içenlere « Görücü kahvesi mi içiyorsun »dedikleri gibi acele kahve içenlere de «A, kardeş sen hiç görücü gitme, kızın yüzünü adam akıllı görmeden odadan kaçıracaksın, sonra nasıl kız beyeneceksin.» diye takılırlar.

Kahve fincanını verirken kızın saçını okşayan:

— Aman maşallah pek sevimli, oğlumuz da tosun gibi, işallah birbirinin kısmetidirler; gibi sözler söliyen görücü hanımlara tesadüf edilir. Bu sözler kızın annesi için pek manidardır. Çünkü kızının beyenildiğine delâlet eder. Kız beyenilmediği taktirde görücüler yekdiğerine kaş göz ederek çabuk kalkarlar, yarım ağızla kız hakkında iltifatlar savurarak:

— Allah kısmet ederse gene geliriz; diye çıkıp giderler.

Görücü ayak kabısı ters çevrilir. Yani ayak kaplarının burunları sokak kapısına doğru bırakılmaz. Diğer misafir ayak kaplarının burunu kapıya müteveccihtir. Kız tarafı erkek tarafını beyenmedilerse ayak kabılar, ters çevrilmez, alelade misafir ayak kabısı gibi kapıya doğru konur. Bu tarz, görücülerin bir daha gelmemesini temenni mahiyetindedir. Görücüler de bundan o manayı anlıyarak bir daha o eve uğramazlar.

Bir evde iki kız kardeşten ikisi de gelinlik çağda iseler, büyüğü nikâhlanmayınca küçük kızı görücüye çıkarmazlar. Hatta küçük kızı istiyen olsa bile, büyük kız, evlenmedikçe ret cevabı verilir. Büyük kıza hörücü gidip onu beğenmiyenlerden büyük kız evlendikten sonra küçüğe görücü gidenler az değildir.

Kızı beğendiklerine nazaran görücüler, ikinci defa gözü açık ehbaplarla birlikte tekrar gelirler. Bu sefer erkek hakkında daha samimane, fakat medihakârane sözler söylenir ve erkeğin resmi kız evine bırakılır.

Kız tarafının erkeğin zatı ve ailesi hakkında malumat almağa, tahkikat yapmağa hakkı vardır. Kız babası bu hususta papuç eskitinciye kadar uğraşır. Bu uğraşma, sorma, araştırma birçok hakikatleri meydana çıkardığı gibi bazan da dedikoduya sebep olur.

Erkek tarafı da kız ve ailesi hakkında icap eden tahkikatı yapar. Mesela kızın ailesinden biri kocasından boşanmışsa, bu hadise etrafında birçok rivayetler ileri sürülür. Kızın erkek kardeşi biraz haylazsa bu ayrı bir dedikodu mevzuu olur. Hasılı ailesinin ufak büyük ne gibi hatası varsa hepsinin ağırlığı kızın umuzlarında tekâsüf ettirilir.

Her iki taraf tahkikatını bitirip müsbet bir neticeye varınca erkek ailesi tarafından kızın ailesine müracaat edilir, Allahın emri, Peygamberin kavlile kız istenir. Kızın ailesi bu talebe muvafakat cevabı verirse her iki taraf söz kesmek için birleşirler. Fakat söz kesilmeden evvel damadın kız tarafından bir erkekle konuşması, yani damadın da kız tarafınca görülüp beğenilmesi lazımdır.

Söz kesmek üzere yapılan müzakerelerde çop defa maddi husussat üzerinde düşünülür. Ne kadar ağırlık verileceği, ne kadar nikâh

kıyılacağı, kıza ne gibi çeyiz verileceği, düğünün ne surtle ne zaman yapılacağı söz kesilirken kararlaştırılır. Bütün bu muameleler cereyan ederken kızdan hiçbirşey sorulmaz. Kızın hakkı yalnız kendini almak istiyen adamın resmini görmektir. Resmi görüp kendini istiyen adamı beğenmiyen kız yok gibidir: «Kızı kendi başına bırakırsan ya dayulcuya varır, ya zurnacıya» derler, onun için kıza hiç birşey sormazlar. Şayet kız kendsini istiyen erkeğe varmak istemezse o kızın muhakkak başka birini sevdiğine hükmedilir, kendisi aile arasında fena bir mevkie düşer. Bugün bile, hayatın karşılaştırdığı erkek ve kadın iki insandan erkek daima istemek hakkına malik, kadın eğer herhangi bir mahzur düşünerek bu talebi kabul etmiyorsa başkasını sevmekle ittiham olunmak tehlikesile karşı karşıyadır. Çünkü erkek istemekle kendisini bir lutufta bulunmuş telakki etmekte ve teklifini kadının derhal kabul etmesi lazımgeleceği kanaatini taşımaktadır. Görücü usulünün artık pek az tatbik edildiği şu devirde bile bütün izdivaçlar gene bir mutavassıtın himmet ve delaletile olmaktadır. Yalnız erkeğin evvela kızla anlaşıp sonra kızı baba veya annesinden istediği bazan görülmektedir.

Söz kesildiği gün bu iş için gelmiş olanlara şerbet ikram edilir, nişan yüzüğü ölçüsü alınır. Nişan yüzüğü yirmi yirmi beş sene evvel yoktu. Evvelce nişan olarak erkek tarafından kıza bilezik, küpe, yüzük, mücevher gibi şeyler gönderilir, söz kesildikten sonra hemen nikâh ve düğün yapılacaksa nişana hiç lüzum görülmezdi.

Nişan yüzüğü ilk çıktığı zaman kalın bir halkadan ibaretti. Zaman geçtikçe bu halka inceldi, hafif yuvarlak bir şekil aldı. Son senelerdeki nişan yüzükleri platin üzerine pırlanta işlenmiş ince bir halkadır. Nişan takılacağı gün merasim yapıldığı gibi merasimsiz nişan yapıldığı da vakıdir. Evvelce bir de nişan sepeti göndermek usulü vardı ki bu usul şimdi tamamen terkolunmuştur.

Nişan sepeti hazırlamak için kızın ailesi efradının ayak ölçüleri oğlan tarafına verilir, büyük bir sepet içine kızın anası, kız kardeşi, teyzesi, halası gibi yakın akrabası için iskarpin, hizmetçiler için terlik, küçükler için de potin konur. Sepetin ortasına bir kutu şeker yerleştirilir. Bunların üzerine gelin için elbiselik kumaş, podra, levanta, kolonya, ayakkabı, sakız, kakule, karanfil konur. Bu sepet kırmızı gaz boyamasına sarılır ve bekçi ile kız evine gönderilir. Kız tarafı da damat için iç çamaşırı, gecelik, gömlek, kıravat, kol düğmesi, tütün tabakası gibi hediyeler hazırlar. Bunlar nişan sepetini getiren bekçiye teslim olunarak erkeğin evine gönderilir. Nişan sepetini gönderen adama kız evinden ayrıca bahşiş, mendil ve diğer bir hediye

verilir. Nişan müddeti içinde şeker ve kurban bayramları olursa erkeğin kıza şeker, kurban göndermesi lazımgeldiği gibi kız tarafı da bu hediyelere mukabil damat için çamaşır hazırlayıp gönderir.

Nişandan sonra damatla kızı görüştüren aileler pek azdı. Mamafih nişandan sonra damadı evlerine alan aileler de yok değildi. Fakat ananeye tabi aileler damadın kızı telli pullu gelin elbisesile düğün günü görmesini tercih ederler.

Nişan merasimi şöyle olur: Kaynana ve erkeğin kadın akrabaları kızın evine gelirler. Kız yeni elbise giyer, kaynanasının elini, o da gelinin yüzünü öper ve nişan yüzüğünü parmağına takar. Eğer erkek tarafı zenginse kaynana, nişan yüzüğünden başka kıza ayrıca bir hediye de verir. Genç kız kaynasından sonra diğer büyüklerin ellerini öper, gençlerin ellerini sıkar, küçüklere de temenna eder. Eğer uzak yerden gelmişlerse erkek tarafına merasimden sonra yemek ikram edilir. Eğer yemek vaktı geçmişse, yahut nişan merasimi öğleden sonra yapılmışsa çay, pasta, şerbet ikramile iktifa edilir.

Nişanı müteakıp kız tarafı çeyiz hazırlamağa başlar. « Kız beşikte çeyiz sandıkta » meselini unutmıyan aileler çeyiz hazırlamakta müşkülat çekmezler. Çünkü kızları daha küçükken bir sandık almışlar, vakıt ve fırsat buldukça kızlarına lazım olan eşyayı bu sandıkta toplamağa çalışmışlardır. Hele bir kaç kızı olan aileler, kızları için küçükten çeyiz hazırlamağa başlamamışlarsa sonra çok sıkıntı çekerler.

Kız çeyiz olarak hazırlanan eşyayı evlenmeden kullanmak hakkına malik değildir. Onun için çeyiz sandığını kız daima açar, içindeki eşyayı düzeltir, onların her birini mukaddes bir emanet gibi saklar. Mümkün oldukça kendisi de keten örtüler, mendiller, bohçalar işleyerek bunlara bazı parçalar ilave eder.

Nişandan sonra damadın çamaşırlarile diğer lüzumlu eşya tedarik olunarak çeyiz tamamlanır. Umumî bir kaide olarak oda takımı tedariki erkek tarafına, yatak odası takımı tedariki kız tarafına aittir. Eğer arada bir anlaşma olursa bütün eşyayı erkek veya kız taraflarından biri başlı başına tedarik eder.

Dışarı verilecek kızın çeyizine çok itina edilir, bütün teferrüatın tamam ve temiz olmasına çalışılır. Evinde gelin olacak kızın çeyizi için pek aldırılmaz. Bunda yalnız görünüşe, gösterişe ehemmiyet verilir.

Niâkhtan evvel damadın uygunsuz bir hareketini, münasebetsiz bir vaziyetini haber alan kız tarafı nişanı derhal fesheder. Bazan da herhagi bir sebeple erkek tarafı nişanın feshine taraftar olur. Bu taktirde hangi taraf nişanın feshini istiyorsa aldığı hediyeleri tamamen ve derhal geri gönderir. Alınan hediyelerden bazıları kullanıldığı

söylenerek iade edilmezse diğer taraf bunlardan vazgeçerek nişanı bozar. Haktan, mesuliyetten korkan aileler aldıkları hediyeleri noksansız iade etmeği şeref ve haysiyet borcu tanırlar.

İzdivaçtan vazgeçmek, bazan nikâhtan sonra da olabilir. Nikâhtan sonra eğer erkek tarafı izdivaçtan vazgeçerse kızın vaziyeti müşkülleşir, derhal bir çok dedi kodu meydan alır. Onun için nikâhtan sonra izdivaçtan vazgeçen aileler pek azdır. Nikâhtan sonra izdivaçtan vazgeçilmek, bu cihetle mühim sebeplere müstenit olmak lazımgelir. Başından nikâh geçen, evlenmeden kocasından boşanan kız pek betbaht telakkı olunur, bu nevi hadiseler kız tarafınca daima saklanır.

Nikâh merasimi oldukça külfetlidir. Bir çok aileler nikâh için yarı düğün derler. Nikâh, ziyafetler, eğlenceler tertip edilerek tesit olunur. Hatta eskiden başlık kaldırıldığı, mükellef elbiseler hazırlandığı olurmuş.

Kızlarını damatlarile nikâhtan sonra da görüştürmiyen aileler az değildir. Düğün gecesine kadar damadın gelini görmemesi çok uğurlu, hayırlı, sevap telakkı olunur. Zifaf gecesi damatla gelinin yekdiğerini birdenbire görmeleri bütün isteklerinin tahakkukuna medar olur, hatta zifaf gecesi birbirini ilk defa gören erkekle kadının dualarının pek makbul olduğuna inanılır, damat namaz kılarken gelin her ne isterse muhakkak o muradına erer. Bu itikat İstanbul halkında çok kuvvetlidir. Onun için gündüz geline herkes bir şey tenbih eder:

— Kızım amcanın mesnedine tekrar geçmesine dua et.

— Kızım arkadaşının kısmetinin açılması için dua et, bu gece senin her duan kabul olunur.

— Aman bizi de unutma kızım; gibi temenniler gelinin kulağına fısıldanır.

Nikâh merasiminde genç kızların bnlunması tecviz edilmez, bulunanların kısmetleri bağlanacağına itikat edilir. Mecburiyet ve zaruret neticesinde nikâh kıyılırken evde kalan genç kızların bütün düğmelerini, saçlarını çözerler, bu suretle genç kızın kısmetinin bağlanmasından korunacağı zannolunur.

Nikâh olacak kız herhangi bir odada bulundurulur. Oda kapısının önüne üç erkek gelir. Kızın saçları çözülür ve başının üzerinde bir kuranıkerim ile bir dilim ekmek tutarlar. Kapının önüne gelen üç erkekten biri kıza hitap eder:

— Kızım nikâhını kıymak için vekilin olayım mı?

Bu suale kız hemen cevap verirse çok ayıptır. Onun için vekil olacak zat ilk defa cevap alamaz. İki üç kere sualini tekrar eder. Kız yanındaki kadınların ısrarile «olunuz» diye cevap verir. O zaman vekil olan yine sorar:

— Yanımdaki şu zatlar da şahit olsunlar mı?

Kız da tekrar cevap verir.

— Evet.

Kızın vekâleti alındıktan sonra asıl nikâh başlar. Mahalle imamı da hazır olduğu halde davetlilerin toplandığı odaya kızın vekilile şahitleri de girerler. Oğlanın vekili ve şahitleri de oradadır. İmam nikâhı kıyar, nikâhtan sonra şerbetler içilir.

Nikâhtan sonra hemen düğün yapılacaksa nikâhın perşembe sabahı olması terviç edilir. Bu takdirde nikâha gelenlere yemek ikram olunur. Nikâhtan sonra düğün için beklenecekse o halde nikâhın perşembeden başka bir gün olmasında mahzur görülmez.

Erkekler tarafından nikâh yapıldıktan sonra kadınlar arasında merasim başlar. Oğlan tarafı kız evini ziyaret eder. Kaynana, görümce, elti, akraba ve ahbap baş köşeye geçirilir. Gelin hanım giyinmiş, takınmış olduğu halde gelir. Odada bulunanların ellarini öper, küçükleri de başile selamlar. Kaynana vergili ise gelinine yüzük, küpe, saat gibi bir hediye verir. Para serper.

Bundan sonra düğün hazırlığı başlar. Kız dışarı gelin gidiyorsa düğün haftasında pazarertesi günü çeyiz götürülür. O günden beş on gün evvel de hısım ve akrabaya, diğer münasip görülen tanıdıklara okuyucular gönderilir. Zengin ailelerde kalfalar, orta halliler de bizzat kaynana veya kızın akrabasından biri okuyucu vazifesini görür. Mükellef düğünlerde okuyucu yerine davetnameler gönderilir. Bazı aileler davetname göndermedikleri kimseleri gelin bakmağa almazlarsada bu hal nadirdir.

Düğünlerin hepsinde «gelin bakma» ya rağbet eden çok olur, gelinin şerefi, şanı bununla yükselir. Okuyucular davet ettiklerini «perşembe günü yüz yazısına, cuma günü paçaya buyurunuz» diye davet ederler. Eğer paça yemeği yapmıyacaklarsa davetliler yalnız gelin bakmaya çağrılır. Düğüne çağrılanlar «saçı = hediye» getirirler. Gelin dışarı gidiyorsa davetler çeyiz gidinceye kadar bitirilir ve davetliler de hediyelerini yine çeyiz gidinciye kadar götürürler.

Çeyiz eşyası temiz beyaz yatak bağlarına sarılır. Çeyiz azlığına veya çokluğuna göre muhacir veyahut öküz arabasıle gönderilir. Ayna ve buna mümasil kırılacak kıymetli eşya ayrıca bekçi ve hamallarla gönderilir. Erkek tarafınca bunlara bahşış verilir.

Gelinin yakın akrabaları, hediyelerini kıza lüzumlu olan eşyadan seçerler. Mesela kızın eniştesi gelinin paçalığını yapar, amcası karyolasını alır, dayısı tuvalet takımını hediye eder. Bilhassa babası olmıyan kızların çeyizini bu suretle tamamlamak, kızların hiç bir şeye hevesi kalmamasını temin etmek

hususuna akrabaca ehemmiyet verilir. Büsbütün kimsesiz ve fakir olan kızların çeyizini tedarik için komşular da yardımda bulunur.

Çeyizle beraber kız evinden bir veya bir kaç anlayışlı hanım da oğlan evine gider. Bunlar, kızın çeyizini gelin odasına, yatak odasına yerleştirirler. Yatak odası açılacaksa karyola tanzim edilir, karyolanın üzerine paçalık, sabahlık, gecelik elbiselerle çamaşır takımları açılır. Diğer ağır elbiseler de mankenlere giydirilir. Hediyeler, tuvalet takımı, zarf ve fincan takımları, gümüş takımları gibi eşya da teşhir olunur. Şezlongun üzerine de muhtelif elbiseler atılır. Bu suretle tanzim edilen odanın kapısı önüne bir paravan konularak kapı açık bırakılır.

Çarşamba günü, gelin hamamına gidilir. Meraklı aileler gelin hamamına hususî bir ehemmiyet verirler. En yakın dostlar davet edilerek bir hamam kapatılır. Hatta bir saz, bir de çengi takımı getirilir. Geline ipekli bir peştemal kuşatılar, iki koluna girerek hamama sokarlar ve başından para serperler. Çengilere de bahşiş yapıştırırlar. Hamamdan sonra perşembe gecesi «Kına gecesi» yapılır. Kına gecesi eğlencesi erkek evinde damadın arkadaşları arasında tertip olunmuş bir ış ve nuş âlemidir. Burada rakı içilir, çalınır, eğlenilir, nihayet sabaha karşı yemek yenilerek herkes evine döner. Kına gecesi eğlencesi kız evinde daha sade olur. Bazan kız evinde de saz çalar, tazeler kendi aralarında eğlenirler.

Perşembe sabahı, kız dışarı gelin gidiyorsa komşular gelin bakmağa gelirler. Gelini akran ve emsali süsler. Bazı beceriksizlerin de gelin başı yapmağa, gelini süslemek işine katılmağa kalkıştığı çok defa görülür. Bunun için şöyle bir atalar sözü de söylenir: Kendi başını bağlayamaz, gelin başı yapmağa kalkar.

Gelin süslenirken, uzunsa saçlarını arkaya ve yanlara dökmek âdettir. Gelinin yüzüne de podra sürülür. Erkek tarafının gönrderdiği kaldırma başlık başına konur. Başlık, hatta daha eskiden elbise yağlıkçılardan, kapalı çarşıdan kira ile kaldırılırdı. En meşhur başlıkçı, yağlıkçı Reşide hanım namında zengin bir kadındı. Erkek tarafının kaldırdığı başlığı kız tarafı beğenmezse başlık iade edilir, bundan oldukça ehemmiyetli münakaşalar, gürültüler çıkardı.

Kızların başına başlık, iki tarafına tel, yüzüne duvak konur, başlığın ortasına sorguç takılır, yüzüne yapıştırma denilen elmas parçaları yapıştırılır. Yapıştırmayı bazıları yalnız çeneye, bazıları ise çene ile bernber alın ve iki yanağa yapıştırırlar. Gelin bunların düşmemesi için ihtimam eder, gevşeyenleri tazyık ile muhafazaya çalışır.

Gelin hazırlanınca kuşak bağlama merasimi yapılır. Kız salona gelir. Babası yahut ailesinin en

büyük erkeği kuşağı bağlar. Kızı bir iskemleye oturturlar. Annesi, kardeşleri, akrabası etrafına dizilir. Kuşak bağlayacak erkek eline bir şal alır, bu şalı üç defa kızın belinde dolaştırarak bağlar, sonra kıza bir hediye verir. Kız ağlayarak babasının elini öper, babası da kızının arkasını okşar, alnından öper, kız sonra da sıra ile diğer büyüklerin ellerini öper. Aileden bu mürüveti görmemiş kimseler varsa onlar yadedilir ve bir göz yaşı tufanı içinde kızı arabaya bindirirler.

Düğün için tutulan arabaların azlığı veya çokluğu düğün yapan ailenin vaziyetine bağlıdır. Fakat arabanın çokluğu düğünün ihtişamına delalet eder. Arabalarda iki veya üç kişiden fazla kimse bulunmaması istenirse de buna muvaffak olunamaz.

Davetliler ikişer üçer arabaya yerleştikten sonra gelin arabası kapıya yanaştırılır. Gelin, telli pullu elbisesile arabaya bindirilir. Kız tarafı arabalara « askı » denilen hediye asar.

Gelin arabasına gelinle beraber ya gelinin kaynanası, yahut bir arkadaşı biner. Arabanın tekmil perdeleri kapanır. Gelin arabası önde olmak üzere bütün arabalar sıra halinde yürümeğe başlar.

Güvey evine gelince, gelin arabası gene kapıya yanaştırılır, çarşaflar tutularak gelin arabadan indirilir. Bu esnada bütün davetliler de arabalardan inerek düğün evine girerler.

Gelin içeri gerince güvey hemen selam verir ve kızın koluna girerek ikisi beraber merdivenden çıkarlar. Buna koltuk merasimi derler. Gelinle güvey birlikte yürürlerken yenge hanım arkalarından:

— Allahını seven maşallah desin; diye bağrır.

Yenge kız tarafının en yakınlarından biridir. Gelinin bütün hususatına yenge karışır. Davetliler koltuk esnasında güveyden kaçmazlar, fazla meraklılar başlarına bir mendil yahut arka eteklerini örtmekle iktifa ederler.

Damatla gelin, gelin odasına girince, damat gelini köşeye oturtur, fakat duvağını açmaz. Hemen yenge hanım damada bir fincan kahve götürür. Damat kahveyi içtikten sonra tepsiye bahşiş bırakır. Bazı erkekler bu sırada geline ufak tefek sözler söylerse de kız hiç cevap vermez, yalnız gülümsemekle iktifa eder.

Damat odadan çıkınca para serper. Serpilen para çil kuruş olduğu gibi gümüş suyuna batırılmış onluk da olur. Bazı aileler serpilen paranın kenarını delerek kurdela geçirirler.

Düğün de yerden gelin parası almak savaptır. Bu para bereket sayılarak saklanır.

Gelin odada koltukta veya askı altında oturur. Askı yapma çiçekten tezyinattır. Davetliler gelinin etrafını alır. Gelin bakmağa

gelenler evvela gelin odasını ziyaret ederek gelini tetkik ettikten sonra yatak odasını görmeğe giderler.

Eğer bir köşede saz varsa gelin bakmağa gelenler evde birikir. O zaman yenge hanım :

— Allahını seven maşallah desin, gelini görenler lütfen çekilsin; diye seslenir.

Davetlilerin çocuklarına gelin telinden koparılıp verilir. Genç kızlar bu teli başlarına takarlar, yakut göğüslerinin bir tarafına iliştirirler. Gelin teli takan kızların pek yakın zmanda muratlarına ereceklerine dair kadınlar arasında bir inanma vardır.

Gelin sıkıldıkça yenge hanımı çağırır, yatak odasına geçer, orada bir az dinlenir. Gelin akşama kadar konuşmadan oturur, yanına gelen bazı arkadaşlarile ara sıra iki üç kelime söyleşirse de konuşmaması daha makbuldür. Gelin fazla konuşur veya gülerse etraftan :

— Geline bakın, ne kadar serbest, maşallah hiç sıkılmıyor. Hanım ben düğünümde bir kelime bile söylememiştimde aceba konuşmasını mı bilmiyor diye merak etmişlerdi. Şimdikiler doğrusu pek başka, zamane bu; gibi sözler işidilir.

Davetliler yemeğe sıra ile çağırılır, en yaşlı, en muhterem tanınan devetli hanımlar evvela sofraya inerler. Yemekler düğün çorbası, düğün eti, sebze, börek, pilav zerdeden ibarettir ki buna ince yemek ederler. Davetlilere yalnız düğün çorbası, et, pilav zerde verilirse buna kaba yemek derler.

Vaziyeti müsait olan aileler mutlaka ince yemek yaptırırlar. Yemekte bir çok ricalar, istirhamlar, ikramlar, nazlar, istiğnalar olur, erkeğin annesi davetlilerden kusura bakmamalarını diler, yetişgin oğlu veya kızı olanlara hitaben:

— İşallah siz de yakın da küçük beyin, yahut küçük hanımın mürvetini görürsünüz; gibi temenniler izhar eder.

Yemekten sonra davetlilere kahveler ikram olunur. Arada bir tatlı veya şeker de çıkarılır. Eğer damadın bacısı yahut dadısı varsa onun önüne ipekli peştemal kuşatırlar. Umuzuna sırma işlemelini bir örtü koyarlar. Tatlı tepsisini diğer bir halayığa vererek dadı önde o arkada davetlilere ikramda bulundururlar.

İkendiyi müteakıp davetliler dağılmağa başlar. En sonra kız tarafı düğün evini terkeder. Kız yenge ile beraber erkek evinde kalır. Pek zengin aileler eskiden çeyiz halâyığı namile bir de hizmetçi verirlermiş. Tabiî şimdi böyle bir şey yoktur.

Düğün evinde gece mümkün olduğu kadar az kimse kalır. Akşam erkek davetlilere yemek verilir. Damat yatsı namazından sonra arkadaşlarile evin kapısına gelir. Orada imam efendi bir dua eder. Duadan sonra damat yavaşça içeri kaçabilirse ne alâ, kaçamazsa

arkadaşları kendisine birer yumruk atar, bu suretle içeri sokarlar.

Damadı gelin karşılar, odaya girince güvey derhal seccadeye giderek namaza durur. O esnada gelin kendisini arka da bekler, eğer iltimas ediien şeyleri hatırlayabilirse allahtan diler.

Damat namazı bitirip seccadeden kalkarken gelin erkeğin ayağına basmağa çalışır. Çünkü bu sıra da kim kimin ayağına basarsa diğerine karşı hep o nüfuzlu olurmuş, diye bir inanma vardır.

Bundan sonra erkek gel'nin duvağını açar ve kendisine yüz görümlüğü olarak kıymetli bir hediye verir. Kız konuşmkta müteenni ve ağır davranır. O aralık yenğe hanım kahve getirir, güvey kahveyi içtikten sonra tepsiye bahşış koyar, az bir müddet geçince yenge hanım damada şerbet ikram eder, gene bahşış alır. Sonra gelinle güveye evvelden hazırlanan şeker ikram olunur. Bu şekerden başka kimseye verilmez, verilirse evin tadı kaçar.

Biraz sonra gelin soyunur ve artık yatak odasına geçilir. Yenge yatak odasının kapısı önünde bekler, icabederse ve çağırılırsa içeriye girer.

Sabahleyin damat yastık altına yenge hanım için bahşış bırakır. Gelin o gün paçalığını giyer ve tel duvak takmaz, yalnız başlığını koyar.

Damat cuma günü sabahleyin kayın pederinin elini öpmeğe gider ve beraberinde paça ve kaymak götürür. Bu gün de davetliler gene düğün evine gelirler. Gelin kendilerini kapıdan karşılar. Cuma günü gelin neşeli ise, güveyi beğendiğine hükmolunur. Paça günü gelin bakmağa gelen olmadığı için düğün evi kalabalık değildir. Hatta davetliler genç kızlarını bile paça günü düğün evine götüremez. Bu gün düğün yemeğine paça ile kaymak ilave edilir.

Davetliler cuma günü ikindiden evvel düğün evinden ayrılırlar. Damat kızı beğendise akşam eve pek erken gelir. O gece aile efradı hep birlikte yemek yerler. Damat eve bir tabla içinde mevcut her yemişten birer mıkdar gönderir. Buna güvey yemişi derler. Gelin bu yemişten herkese ikramda bulunur.

Düğünden bir hafta sonra geline yedilik elbise yapılır. Bununla gelin annesine el öpmeğe götürülür ve sırasile itibarlı ehbaplar ziyaret edilir. Damat iç güveysi olsa dahi gene yedilik elbise yapmağa mecburdur. Bu kız için bir şeref teşkil eder. Kız kendi evinde gelin oldu ise bu defa annesi kızını kaynanasının elini öpmeğe götürür ve kezalik akrabasile tanıdıklarını gelinle birlikte ziyaret eder. Bundan sonra gelinden beklenen evin kadını olmak, kocasını iyi idare etmek ve çocuk sahibi olmaktır.

Melahat Sabri

KONYA VE CİVARINDA HALK İNANMALARI

1. ALKARISI

Alkarısı, yeni doğuran kadınlara musallat olan bir peridir. Lohusanın üzerine çökerek balık gibi bir şeyler serper ve lohusayı ölecek hale getirir. Bunun için ebe veya hoca bir kaz getirerek lohusanın üstüne koyar. Bir de yazma getirilerek doğuran kadının başı sarılır. Lohusanın üstündeki kaz bir şeyler toplar gibi başını kaldırıp indirdikçe alkarısının serptiği balık gibi şeyleri alır. Bu suretle alkarısının şerrinden kurtularak iyileşir.

2. CİNLER

Dünya, gözle görülmiyen ve istedikleri şekillere giren bir takım mahluklarla doludur. Bu mahlukların bir kısmı muayyen yerlerde toplu olarak yaşarlar. Yatsıdan sonra güneş doğuncıya kadar davul çalarak ve bağırarak gezerler. Bunlar mukaddes yerlere giremezler, evliya mezarlarını geçemezler, besmeleli yerlerde yaşayamazlar, köprülerde kaybolur, öbür sahilde tekrar meydana çıkarlar. Cinler, daha ziyade insana benzerler, bazan keçi ve diğer hayvanların şekline de girerler. Cinler toplu ve gürültülü bir halde gezdikleri için, bir araya gelmiş kalabalık bir insan kümesinden çıkan gürültüyü anlatmak maksadile Konya ve civarında «cin göçü gibi» tabiri kullanılır.

Cinler, kadınları kaldırır, gezdirir, bazan kayıptan haberler de verirler. Bunların elinden her şey gelir. İnsanın aklını alırlar, dilini tutarlar. Ancak cinci hocalar, cinlerden fenalık gören insanları, yine cinlere hükmetmek suretile kurtarırlar. Cinlere ait olan şu hikâyeyi Konya ve civarında hemen herkes bilir :

Vaktile bir kambur adam gece değirmende kalmış. Yemek yiyip oturmuş. Tam yatacağı sıralarda birdenbire önüne çıkan cinlerin [çarşambadır çarşamba] diye haykırdıklarını işitmiş. Ne yapacağını düşünmüş, hemen karar vermiş, o da cinlerin aralarına karışarak aynı suretle [çarşambadır çarşamba] diye bağırmış. O zaman cinler kambur adama acımışlar, sırtından kamburunu alarak adamı yükünden ve derdinden kurtarmışlar. Ertesi gün değirmene tesadüfen başka bir kambur gitmiş. O da öteki gibi gece değirmende kalmağa mecbur olmuş. Karşısına çıkan cinler yine [çarşambadır çarşamb] diyerek bağırmağa başlamışlar. Adamcağız düşünmüş:

— Nasıl olur demiş, siz çarşambadır çarşamba diye haykırıyorsunuz, fakat bu gün çarşamba değil, perşembedir.

Kamburun bu itirazına cinler fena halde hiddetlenmişler. Bir akşam evvel kendilerile birlikte çarşambadır çarşamba diyen adamın

arkasından aldıkları kamburu da bunun sırtına yüklemişler.

Cinlerin hepsi okur yazar ve âlimdirler. Bunlar için ecellerile ölmek mukadder değildir. Dua veya sihirle, yahut kaza neticesinde arızî olarak ölürler. Bu hususta şu hikâye söylenir:

Bir medresede iki talebe aynı odada yatarlarmış. Bunlardan birinin yastığı altında daima kemik bulunurmuş. Cinler mezbelelerde dolaştıkları ve kemik sevdikleri için diğer talebe, arkadaşının cin olduğunu anlamış ve o nereden olsa odaya gerer diyerek kapının anahtarını yalnız kendi kullandığı gibi geceleri arkadaşı geç kaldığı zaman kapıyı açmak için onu beklemeğe lüzum görmemiş. Buna rağmen arkadaşını her sabah daima yatağında bulurmuş. Cin talebe odaya anahtar deliğinden girermiş. Bunlar uzun müddet yekdiğerine bir şey söylemeden yaşamışlar. Nihayet birgün her ikisi de icazet almış, ayrılacakları zaman cin talebe diğerine:

— Arkadaş, uzun vakıt birlikte yaşadık. Birbirimize fenalık etmedik. Şimdi yekdiğerimizden ayrılacağız. Dünya hali bu, eğer herhangi bir zamanda, herhangi bir yerde sıkılırsan beni çağır, imdadına gelir, seni müşkülünden kurtarırım, demiş. Öteki de muvafakat etmiş.

Nihayet bir gün insan talebe, bir müşküle çatmış. İşin içinden çıkamıyacağını anlayınca cin arkadaşanı çağırmış. Fakat karşısına bir kocakarı dikilmiş:

— Ben senin çağırdığın cinin anasıyım. Oğlumu yılan kıyafetinde bir köylünün buğdayını yerken öldürdüler. Vasıyeti olduğu için çağırınca onun yerine ban geldim, söyle ne istiyorsun; demiş.

Peygamber zamanında cinler ve şeytanlar her kesin gözü önünde gezer, temiz ve doğru adamları fena yola götürmek için uğraşırlarmış. Ahlak değiştiği, eskisi gibi temiz ve doğru insan kalmadığı cihetle cinler ve şeytanların aramızda işleri kalmamış. Onlar da gizlenmişler. Yalnız bazı ihtiyar ve dindar kadınlara görünürlermiş.

3. CİN EVİ

Cinler her yerden ziyade hamamlarda otururlar, ıssız ve tenha yerlerde bulunurlar. Bunların hiç biri tekin değildir. Onun için hamamlara, ıssız ve tenha yerlere besmelesiz ve destursuz girilmez. Eğer bu nevi yerlere besmelesiz, destursuz giren olursa ve o kimse yalnızsa mutlaka çarpılır. Buralarda cinler arada sırada düğün yaparlar, o vakıt tozu dumana katarak havalanırlar. Bu düğünlere rastlıyan insanların çarpılarak ölmemesine ihtimal yoktur. Bunun için tenha ve ıssız yerlere, mezarlıklara cin evi derler.

4. DÜNYANIN SONU

Azrail insanın canını aldıktan sonra gömülen vücut, mezarda dirilir, sorgucu melekler dinini, pey-

gamberini sorar. Ölen kimsenin verdiği cevaplar iyi, dünyadaki ameli de iyi ise o kimse cennete gider. Surulan suallere iyi cevap veremiyen ve dünyada da günahkâr olan, kıyamete kadar mezarında azap çeker.

Kıyamet gününde mehdi çıkacak, günahlıları öldürecek, sonra da yecuç mecuç gelecektir. Bu bir adamır ki her bir kılı ayrı bir ses verir. Bunun bir eşeği vardır. Yecuç mecucun sesini duyanlar evlerinden dışarı çıkacaklar, kendisini görür görmez evlerine dönmek istiyecekler, fakat birdenbire başlarında boynuzlar hasıl olacak, kapılardan içeri giremiyeceklerdir. Daha sonra gök parça parça yarılacak, yerlere inecektir. Her tarf harap olacak, hiç bir canlı mahluk kalmıyacak, sur borusu çalınınca herkes mezarından çıkacaktır. Dünyada iyilik yapanlar ipek şallarla, kurban kesenler küheylanlarla geçecek, günahlılar ise, barsakları dışarda, ıztırap ve rezaletle gideceklerdir. Yalnız herkes birbirini görmesin diye gözleri başlarının üstünde olacaktır. Adalet terazisi ve sırat köprüsü imtihanında temizler, doğrular, dindarlar kazanacak, diğerleri cehenneme atılacaklardır. Cennete gidenlere huriler verilecek, bunların her istedikleri ayaklarının dibine gelecektir. Cehennemde herkes günahı ne kadarsa ona göre yanacak, sonra cennete gidecektir. Hayvanlar arkada kalacaklardır. Müslümanlardan cehenneme gidenleri görünce halife Ali: «Ya Muhammet ümmetine sen yetiş» diye haykıracak, peygnmber de «ben ümmetimden ayrı cennet isetemem» diye Allaha yalvaracak, tanrı, peygamberin hatırı için cennetin kapılarını günahkâr müslümanlara da açacaktır.

5. KARAKURA VE ŞEYTAN PARASI

Bu, kedi büyüklüğünde keçiye benzer siyah bir hayvandır. Kapı arkasında, süprüntü üstünde yatan insanların üstüne çöker. Bu insan artık bağıramaz, kâbus içinde kalır. Bu hayvan, cin ve peri gibi görünmez, fakat ışık gürdüğü zaman donup kaldığından bazı defalar yakalanır. Bununla beraber pek mahirdir, binaenaleyh yakalımak isteyenin de mahirane davranması lazımgelir. Bu hayvanı yakalıyan «bir daha ahfadımın üzerine çökmiyeceksin» diye emir verir. O da yemin vererek ve kafasile işaret ederek kurtulur ve yeminini bozmazmış. Bu hayvan en ziyade alıştığı insanların üzerine çöker, bunlara gece para getirir, lakin gece altın olan bu paralar sabahleyin sovan kabuğu haline gelir. İşte buna «Şeytan parası» derler.

6. ŞEYTAN

Şeytan bir tane değildir. Bunlar pislikten hoşlanırlar. Cinlerden daha tehlikelidirler. Şeytanlarla arkadaş olunamaz, onlarda cinler gibi insanı çarparlar. Fazla olarak insanın ruhuna girerek azdırır ve türlü fenalığı yaptırırlar. Fenalık yapanlara

«şeztana uymuş» denildiği gibi mefluç ve ağzı, yüzü çarpılmış insanlara da «şeytan çarpığı» derler. Şeytanlar geceleri evleri taşlarlar. Bazı adamlara görünerek onları korkuturlar, çatlatırlar. Bir sesin insan sesi olup olmadığını anlamak için üç defa bağırmasını beklemelidir. Çünkü şeytan iki defaden fazla bağıramaz.

7. UMACI

Eski türklerin çocukları bazan korkutan, bazan himaye eden mabududur. Buna yalnız «uma» da derler. Şekli tarif edilemez. Korkunç ve çarpıcı bir peri sayılır. Umut, ummak, huma kelimeleri buradan gelir.

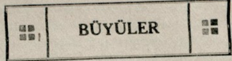
8. YAVRU BEY, RÜKÜŞ HANIM

Zencilerin, birbirinin karı ve kocası olan iki perisidir. Kehanetle uğraşan zenci kadın miyanga denilen baharlı bir şerbet içer. Bir taraftan da def çalınır. Bu esnada kadın coşar ki bu hale «başa gelme» yahut «baba tutma» derler. Kadın bu hale gelince yerde dizleri üzerine oturur, dirseklerile hareket eder, ağzı köpürür, gözleri döner. İşte bu heyecanlı sahnede Yavru bey ve Rüküş hanım kendisine görünürler. Kadın bunlara istikbal hakkında bir şeyler sorar, aldığı cevapları hezeyanlar arasında söyler, bunlar tefsir ve tevil edilir, bunlardan türlü türlü manalar çıkarılır.

9. YILAN TAŞI

Bu taş, ejderhaların ağzında saklı bir zümrüttür. Ejderha geceleri gezinirken bunu yere düşürür. Bu taşın çıkardığı ışık sayesinde yolunu ve dilediğini bulur. Bu taşı ele geçirenler, dünyada hangi işe teşebbüs ederlerse her halde muvaffak olurlar. Bundan başka ne dilerlerse onu elde ettikleri gibi ayrıca zengin de olurlar.

Cemil Sena

BÜYÜLER

— 1 —

Tılısım ve efsunların halk arasında oynadığı rolün ne kadar büyük olduğunu hemen hepimiz biliriz. Asırlarca süren büyücülüğün halk arasında bu kadar derin kökler salması ehemmiyetle tetkik edilmesi icabeden bir mevzudur. İçtimaiyat ilmî, din faslında sihirlerden, kâhinlerden ve bunların doğuş ve tekâmülünden uzun boylu bahseder. Biz burada ne ilim, ne de terkipçilik yapmak niyetinde ve hatta mevkiinde bile değiliz.

Fakat ta eski şark milletlerinden başlıyarak, dünyanın dört bir ucuna yayılan, uğrunda binlerce insanın öldüğü ve binlerce kalbin gevşemez, kopmaz bağlarla bağlı kaldığı, değer verdiği sihirler ve bunlardan çıkan büyüler ve tılısımların millî hayatımız üzerindeki tesirlerini araştırmak ve bunlar için malzeme taplamak çok faydalıdır.

Kıymetli arkadaşım Mehmet Halit beyin de bu mevzu hakkında henüz basılmamış güzel bir eseri vardır. Benim neşredeceğim yazılarla bu eser bizdeki büyücülüğün umumî bir şeklide de olsa mahiyetini bir az aydınlatmış olacaktır. Ellerinde buna dair malzeme bulunanlar bize haber verecek veya ellerindeki malzemeyi neşredecek olurlarsa Türk Halk Bilgisine ehemmiyetli bir hizmette bulunmuş olurlar.

Fransızların büyük içtimaiyatçısı Emill Durkeim « Din hayatının iptidaî şekilleri » adlı eserinde Halk Bilgisini « Din hayatının mühim ve döküntü halind ki bakıyeleri » diye tarif etmektedir. Sihirbaz ve büyücüler dinî ibadetle de uğraştıklarına göre bu tarifin ehemmiyeti kendiliğinden anlaşımış olur.

Büyücülük bizde daima münferit bir şekilde çalıştığı, cemiyet arayacağı yerde cemiyetten kaçtığı içindir ki bu husustaki malumatımız çok değildir. Mamafih her devirde büyücü ve sihirbazların tutarı epeyce olan müşterileri hele kadınlardan daha çok olmak üzere vardı.

Eski Türklerde din hayatını tetkik eden Ziya Gökalp merhum bize bu hususta istifadeli malumat vermektedir.

Şamanların eski Türk içtimaiyatında mühim bir mevkii vardır. Kâşgarlı Mahumuda göre eski Türklerin sihre verdikleri at, Yalfı veya Yalvıdır. Sihirbazlara da Yalvıcı diyorlardı. [1]

Kâşgarlı Mahmut sihirden başka bir de kehanet ismile bir şey kabul ediyor. Kehanet sihrin iyi tanılan kısmıdır. Kâhin sihri iyi maksatla yapan adamdır. Büyücü ise sihri fena maksatla yapar. Avrupalılar birincisine Ak sihir (Magie Blanch)ikincisine Kara sihir (Magie noire) derler. [2]

Büyü kelimesi ihtimal ki buğu kelimesile alâkadardır. Çünkü Şark Türkleri tılısıma (Buğu) ismini vermektedir.

Kâşgarlı Mahmuda göre Türk kâhine umumî bir tabir olarak (Kam) ismi verilmektedir.

Kâhinler hem kayıptan haber verdiklari, hem de sinir hastalıklarını tedavi eden bir nevi ruhanî tabip oldukları için halk arasında sevilirdi. Vaktile Uygurlar ve Uygur hânları hep bu kâhinlerin sözlerile hareket ederlerdi.

Osmanlı padişahlarının bile nihayet büyüden ibaret olan nefeslere ne kadar kıymet verdiklerini gösterecek tarihimizde kuvvetli vesikalar vardır. (Cinci hoca) ile ikinci Abdülhamidin meşhur (Ebülhüda) sı bunun en umumî misalleridir.

*
* *

Sihirler, büyüler bugün Avrupada bile halâ vapılmaktadır. Hatta

[1] Divanı lûgatüttürk. Cilt 2, s 25

[2] Yeni Mecmua : Eski Türklerde din; Ziya Gökalp, Sayı 47, Sayfa 402

1928 esnesinde Budapeştede açılan (Beynelmilel tıp kongeresin) de bir (Batıl itikatlar sergisi) açılmıştır. Bugün Macaristandaki kâhin büyücü, tabirci, müneccimlerin çokluğu insanı hayretlerde bırakaçak derecededir.

Bizde din sihirbazlığı ve büyücülüğü menettiği için bu sanatlar daima gizli kalmış, fakat daima genişlemiş, daima etrafa dal budak salmıştır. Yalnız bizde başka milletlerde olduğu gibi sihirbazlık ve büyücülüğe dair fazla eşya kalmamıştır. Kalanlar yalnız yazılmış kitaplar, muskalar gibi şeylerdir.

Mesela hicretin altıncı asrına kadar kullanılmış sihir taslarına bu gün hiç bir yerde tesadüf edilmemektedir. Çinili köşkteki bir kaç bakır islamî tas bu sözlerimizi doğru gösterecek mahiyettedir.

Sihir taslarının sihir ve büyüye karşı muafiyet verdikleri itikadına mebni bu taslara eski milletler çok ehemmiyet veriyorlardı. Mesela Nippurda bulunarak asarı atika müzelerine getirilmiş olan içerileri Aramî lisanile yazılmış bu sihir kâselerinin metinlerinden anlaşıldığına göre bunlar halkı lilitler, şeytanlar, satirler, büyücüler, cadılar ve sair şer kuvvetlerine karşı himaye için yazılmışlardır. Bu kâselerin ortasındaki resimlerde ekseriya şeytanlar fenalık yapmıyacak surette elleri yahut ayakları bağlı olarak gösterilmiştir. Bu kâseler evlerin altında baş aşağı konulmuş olarak bulunmuşlardır. Sihirbazlar bu tastaki duayı okurken kendilerinden korkulan şeytanlar kâseye girmeğe mecbur oluyorlar ve hapsediliyorlardı.

* * *

Mevhum bir çok kuvvetlere inanan cahil halkın büyücülük yüzünden gördüğü fenalıklar saymakla tükenmez. Türkiye Cumhuriyeti yaptığı kanun ve inkılapla büyücülük, üfürükçülük, sihirbazlık gibi şeyleri tamamile menetmiş bulunuyor.

Büyük harpten sonra Avrupada batıl itikatlara karşı gösterilen temayülde felaket ve ıstırapların büyük tesiri olmuştur. Bilhassa ruhun izah edilmez dalgalarını yatıştırmak için açık göz bazı adamlar bir çok zavallıları kandırmışlar, dolandırmışlardır.

Muhtelif dualarla çalınan şeyleri bulmak, domuzun yağını aşk işlerinde kullanmak, nazara uğrıyanları kurtarmak için kurşun eritmek, hastalıkları iyi etmek için nefes ettirmek ve daha buna benzer hadiselri hep büyüle, gizli kuvvetlerle halletmeğe kalkmak bu günkü bilgili ve ileri insanların inanamıyacağı şeylerdir. Mamafih büyünün yerini bu gün telkın tutmakta olduğunu da burada yazmak lazımdır.

«Telkın, bir itikadın, bir duygunun, bir iradenin bir adam tarafından başka bir ferdin ruhuna aşılanmasıdır.» Şüphesiz ki telkınle bir adamı hasta etmek, felakete uğratmak, öldürmek için yapılan düşmancsına hareket arasında büyük bır fark vardır.

I S T A N B U L D A

DOĞUM VE ÇOCUK HAKKINDA ÂDETLER VE İNANMALAR

A. *Çocuk olması için alınan tedbirler.*

Eski zamanda, hatta şimdi bile bazı kocakarı ilaçları ile çocuk olması için uğraşılmakta olduğu işitilmektedir. Bu ilaçlardan öğrenebildiğim bir kaçını yazıyorum:

1 - Hamama gidip bel çektirmek.

2 - Beziryağını pamuğa sürüp kullanmak.

3 - Arap saçından bir tutam çalıp biraz hamam otu ile fındık büyüklüğünde yapılan yuvarlağı kullanmak ve onbeş dakka kadar kurnada oturduktan sonra göbektaşına yatıp dinlenmek.

B. *Çocuk olmaması için alınan tedbirler.*

Öğrenebildiğim kocakarı tedbirleri aşağıya sırasile yazılmıştır.

1 - Limontozu kullanmak.

2 - Nişadır kullanmak.

3 - Sabun parçası kullanmak.

4 - Sarısabur kullanmak.

5 - Katırtırnağını rendeleyip toz haline getirdikten sonra balla karıştırıp yemek.

6 - Beş kuruşluk papuççu çirişi bir okka kadar mazı, sarısabur ve limon karıştırıp kibrit çüpünün yarısından bir az kalın parçalar halinde kullanmak.

7 - Erkek için de solucanı kaynatıp suyunu içmek.

C. *Doğacak çocuğun oğlan veya kız olacağına dair yormalar.*

1 - Niyet tutarlar.

2 - Gebenin harekâtına dikkat ederler. Eğer gebe burnunu kaşırsa oğlan, elini ağzına götürürse doğacak çocuğun kız olacağına hükmederler.

3 - Gebe görmeden iki erkân

Bu hususta verdiğimiz şu kısa izahattan çok mühim bir mevzu karşısında bulunduğumuz anlaşılır.

*
* *

Elimde 15 × 10,5 santimetre hacminde yazma bozuk ve okunması güç otuz dört sahifelik bir büyü ve dua kitabı vardır. Bu büyü kitabında on üçü aşk ve muhabbete, biri hacet dilemeğe, biri hırsıza, üçu tarlayı domuz, kuş ve sıçan ve kurttan kurtarmağa biri bir adamı diğerinden soğutmağa, dördü muhtelif hastalıkları iyi etmeğe ait olmak üzere otuz iki dua ve büyü vardır. Kimin tarafından yazıldığı belli olmıyan bu kitabın başlangıcında şöyle bir yazı vardır.

« Ben bunu yazdım yadigâr olmak için. Okuyana, yazana bir dua kılmak için bunu yazdım. Yazdı kalemim dahi sazdı. Kınaman hey ağalar mürekkebim azdı. Bunu yazdığım zaman kış idi. Kalemim dahi kamış idi. Kınaman hey ağalar ellerim üşümüş idi.»

Bu kitaptaki büyüleri başka bir makalede yazacağım.

Dağlı Oğlu

Hikmet Turhan

minderinden birinin altına makas, diğerinin altına da bıçak konur. Gebe kapıdan içeriye girer girmez iki minderden birine oturması teklif olunur. Makaslı mindere oturursa kız, bıçaklı mindere oturursa oğlan doğuracağına hükmolunur.

4 - Gebenin karnı sivri olursa oğlan, yayık olursa doğacak çocuk kız olacak denir.

5 - Şapı ateşe koyarlar, kaynar, eğer sivri kalırsa oğlan, çukur kalırsa kız olacağına hükmedilir.

6 - Eğer çocuk erkek ise gebenin sağ kasığında yatar, göbeğinin üstünde çürük gibi bir sertlik olur.

Kız olacaksa çocuk gebenin sol kasığında yatar, arkası büyük olur, karnı sivri olmaz, geniş olur ve memelerinin tepesi siyah olmayıp pembe olur.

Ç. ***Doğum, doğumu kolaylaştırmak için alınan tedbirler.***

1 - Doğum zamanında iki kişi lohusanın koltuğuna girerek dolaştırırlar.

2 - Öğürtü gelmemesi için etsuyu içirirler.

3 - Sancının fazlalaşması için kavun yedirirler.

4 - Kocasının avucu ile su içirirler.

5 - Lohusanın arkasından belini yavaş yavaş uvarlar.

D. ***Lohusalık, lohusayı görmeğe gelme, lohusa şerbeti, lohusaya gelen hediyeler.***

Hamil yedi aylık olunca ya valdesi, yahut kayın valdesi ile bir çok ebeleri gezerler.

Gebe hangisini severse ona karar verilir.

İkinci ziyaretlerinde ebe hanıma bir kat elbise, kahve, şeker ve altın götürürler. bu suretle ebeyi tutmuş olurlar.

Doğuma altı, yedi gün kala ebe kundak yapmıya gelir. O zamanda hale göre kahve, şeker ve elbiselik hediye verilir.

Ne kadar çok kişi duyarsa lohusanın ağırısı okadar çok olur, diye ağrı esnasında kimseye haber verilmez.

Lohusa kurtulduktan sonra herkes gözaydına gelir. Üç gün ter döşeğinde gözaydın devam eder. Üç günden sonra lohusayı süslü yatağa alırlar ve şerbet pişer. Bütün bildiklerine sürahi ile şerbet dağıtılır, bu suretle duymıyanlar da duyar.

Doğan çocuk kız ise sürahinin başı al gazboyaması ile bağlanır ve ağzı açık bırakılır. Erkek ise sürahının ağzı kapatılır ve boğazı kırmızı kurdele ile bağlanır. Şerbeti götüren adamlara bahşış verirler. Şerbet ikramı yedi gün devam eder.

Lohusaya hediye ilk ziyarette gitmez. İlk ziyaret gözaydındır. İkinci ziyaret hatır sormaktır. Yedi gün zarfında gelecek hediyeler şeker, kurabiye gibi yenecek şeylerdir. Yedi döşeği kalktıktan sonra altın, esvaplık gibi hediyeler götürülür.

Yedinci günü lohusanın yatağı

kalkar, o gün ebe gelir, yatağı kaldırmağa yardım eder, çocuğu yıkar ve kendisine bahşış ile bir kat çamaşır verilir.

Yedi döşeği kalktığı gün ve gecesi çengi oynatılır, yahut mevlut okutturulur. Hali vaktı yerinde olmıyanlar kendi aralarında eğlenti yaparlar. Lohusaya gelenlerin hepsi bu merasime davet olunur.

Taşranın bazı yerlerinde lohusalık başka türlü merasime tabidir. Lohusa kurtulduktan sonra ter döşeğine yatırılır. Bildikleri gözaydına gelirler. Kimisi sıcak nişasta peltesi, kimisi de çorba getirir.

Yedinci günü lohusa yatağı yemeni ve çevrelerle donatılır. Bütün komşular tepsi tepsi tatlılra yaparak gelirler. Ev sahipleri de kuzu doldururlar, keşkek ve çorba yaparlar. Bunları birlikte oturup yerler ve komşuların boşalan tepsilerine kuzu dolmasından ve saireden koyup onlara verirler. Hediye olarak akrabası altın, inci ve tanıdıkları esvaplık getirirler.

Ebenin bahşışına gelince: bir liğenin içine bir avuç tuz atarlar, lohusanın odasında oturan kadınların hepsi liğenin içine para atar. Ebe liğendeki su ile çocuğu yıkar, içindeki paraları bahşış olarak alır.

Gebenin yanında keder verecek lakırdı bile söylenmez, daima güzel şeyler gösterirler. Asabını bozacak hiçbir harekette bulunulmaz. Çünkü gebelikte gelen hastalık kolay kolay geçmez.

Gebe iken kadın birşey çalarsa muhakkak çocukta bir nişane olur.

Emzikli iken kadının her imrendiği şey bulunup getirilir. Emzikli kadın mezarlıktan geçirilmez ve kendisine cenaze de gösterilmez.

Eskiden dünyaya bir yavru getiren kadının kıymetinin pek büyük olduğunu yapılan ihtimam ve gösterilen merasimden pek güzel anlıyaruz.

E. *Emzirme, süt gelmemesi, sütnine.*

Doğumdan itibaren üç ezan geçtikten sonra çocuğa meme verilir. O zamana kadar kaşık kaşık ağzına şekerli su akıtılır. Çocuğun ilk ettiği aptese (konaklama) denir. Şekerli su verilmesi simsiyah olan konaklamanın sökmesi içindir.

Sütün gelmesi için emzikliye sulu şeyler yedirilir. Pekmez şerbeti, bol bol mercimek, bulgur çorbası, börülce, sovan, tahinelvası, ciğer, boza, süt ve ayran verilir. Eğer süt gelmezse taşrada lohusanın arkasına börülce haşlar, ezip sürerler ve üstüne sıcak ekmek koyarlar. Sabah kahvaltısında da buğdayı haşlayup içine ceviz, fındık, üzüm ve şeker karıştırarak verirler.

Emzikliden süt çok gelirse lohusanın memelerini arkası üstü yatırarak sımsıkı bağlarlar. Sıcak şerbet ve sulu şeyleri vermezler.

Taşrada memenin altına bir tas sıcak su koyup sütü içerisine sağarlar, bu sağılan sütü ayak basmadık yere dökerler.

Çocuk pek küçük olur, memeyi hakkile ememezse memede süt birikir, şişer, sancı verir ve ateş yapar. Buna (Süt toplanması) derler. Eskiden yeni doğmuş köpek yavrusuna, başka bir çocuğa yahut bir kadına emzirtilerek meme boşaltılırdı. Şimdi lastikli şişe kullanılmaktadır.

Bir de emziklinin sütü birden bire kesilir, bu da lohusanın birden bire korkması ve büyük bir kavga ve uykusuz kalması neticesidir. Onun için lohusayı sinirlendirecek bir harekette bulunulmaz. Bu haller hem sütü keser, hem de albastının meydana gelmesine sebep olur. Süt az gelir, yahut hiç gelmezse çocuk tabiatile aç kalır, bağırmıya başlar. O zaman komşularda sütlü bir hanıma muvakkaten süt verdirilir. O halde bu hanım (sütanne) ve çocuğu da (sütkardeş) olmuş olur.

Lohusanın sütü katiyen gelmivecek olursa çocuğa (sütnine) tutulur. Yahut emzik verilir. Sütnine bulmak için kolcuya ve hamam ustalarına başvurulur.

Çocuğu sütten kesmek: erkek çocuğa daha çok meme verilir. İki yaşına kadar emzirme devam eder. Kızlar daha erken sütten kesilir. Fakat bir arıza olmadan dokuz aydan evvel sütten kesmek vakı değildir.

Çocuğu sütten kesmek için memebaşına sarısabun sürerler, acı gelir, çocuk tiksinir bir daha meme almaz.

Bu halde tabiatile emziklinin memesine süt birikir. Bunun için de kadın yatarken memesini bezle sıkarlar, hafif hafif uvarlar, yattığı zaman sütü geriletmek için daima arka üstü yatar.

F. *Albasması, albastının halkça tasavvur edilişi, al bağlama.*

Albasması: korkmak, öfkelenmek,büyük kavga ve lohusanın evhama kapılmasına sebebiyet vermekten ileri gelen bir hastalıktır.

Albastının ağrazı asabi nöbetler ve ihtilaçtır. Baygınlık ve isparmozdur. Bazısının üzerinde ölünceye kadar bu hastalık kalır.

Avam arasında bu kabil kadınlara kırklara karıştı derler ve bu kadınlar üfürükçülük ederler.

Çocuk doğduğu gün lohusanın başına ve çocuğa al bağlamak âdettir. Daha doğrusu lohusayı bu hallere düşürmemek için daima güler yüzle muamele etmek, yanında sinirlenecek sözler söylememek ve yalnız kalmamasına dikkat etmek lazımdır.

Eskiden lohusayı al basmamak için sovan, sarmusak, eski papuç ve şişeyi al gaz boyamasına bağlarlar, lohusanın başı ucuna asarlardı. Oda kapısının arkasına süpürge koyarlar ve çocuğun konaklamasından bir parça oda kiliminin altına bırakırlardı. Bunların hepsi icabında yalnız kalan lohusanın kuvvei maneviyesini arttırmak, evham ve hayalata kaptırmamak maksadile oyalamak içindir.

G. *İki lohusanın karşılaşması.*

İki lohusanın karşılaşmasına kırkbasma) denir. Kırkı içinde iki lohusa bir araya geliverirse o zaman iki çocuğu arka arkaya getirirler. Aralarından anneleri biri birlerine topluiğne verirler ve su dökerler. Bunlar yapılmazsa kırk basar, çocuklar büyümezler, çarpuk çarpuk hastalıklı olurlar.

İki lohusanın bir araya gelmemesi, daha doğrusu rekabet meselesinin önüne geçmek içindir. Çünkü kıskançlık üzüntüyü doğurur.

H. *Kundak çocuğunu yalnız bırakma.*

1 - Kundak çocuğu hamama gitmezden evvel yalnız bırakılmaz. Yalnız bırakılırsa eskiden cin ve peri çalar, değişik olur, kırklara karışır, derlerdi. Karışan çocuğu günnüğü iyice dövüp mavi bir bez üzerine serperler, gülsuyu damlatırlar ve anadan doğma soyarak o bezin üzerine yatırırlar, hüddamlı hoca o çocuğu okur, açılırsa açılır açılmazsa ölürdü.

2 - Çocuk yalnız kalırsa ağlıya ağlıya göbeği fırlar, fıtık olur.

3 - Gasiyan eder, boğulabilir. Bunları herkes düşünemiyeceği için yalnız bırakmak fenadır demişler.

I. *Çocuğu nazara karşı koruma.*

Çocuğu nazardan korumak için tütsü verilir, nazar takımı takılır.

1 - Çöreotu, üzerlik, yedi dükkân süprüntüsünü karıştırıp sabah akşam tütsü verilir. Bu tütsüler çocuğun genzini açar ve odanın havasını değiştirir.

2 - Nazar takımına gelince: Laden, şap, mavi boncuk, mercan, iğde dalı, köpeğin azıdişi ve yabani karıncanın boynuzu bir araya toplanarak ve dikilerek çocuğun omuzuna takılır, yani bakanın nazarını oyalayacak bir nesne takmak adettir.

3 - Çitlenbik dalı, kırmızı geyik boynuzu, mahmudiye altını, birparça fildişi gümüşletilip çocuğun omuzuna takılırdı.

4 — Kırkbir tane çöreotunu birer kulhüvallahi okuyarak bir beze dikerler, çocuğun boynuna saarlar.

5 - Yedi mercimeğin her birine yedi tane kulhuvallahi okunarak çocuğun üstüne asılırdı.

J. *Yürümiyen çocuklar.*

1 - Çocuğun çamaşırı üç muma selaya verilir.

2 - Cuma günü camide iç ezanı okunurken « salldım selaya, çocuğum yürüsün gelecek cumaya» diye çocuk bir şale konarak caminin kapısında sallanır.

3 Yedi çeşmeden su toplanarak çocuk kırklanır.

4 - Mezarlıkta bir mezartaşının üzerine çocuğu biri bırakıp arkasına bakmadan gider, diğer biri çocuğu alıp eve getirir.

5 - Çocuk yapılan şeylerle gene yürümezse onbeş gün ceviz banyosuna sokulur, bu soretle çocuk yürür.

K. *Konuşması geçiken çocuk*.

1 - Kaşıkları yıkadıktan sonra ters tutup akan sudan kırkbir damla içirilir.

2 - Kanaryanın suluğundan su içirilir.

L. *Çocuk hamamı, beşik düğünü*.

Beşik düğünü, kız dışarı gelin gitmişse kızın anası beşiği, içinin takımlarını ve altını alır, gönderir. Yedi gecesinde akraba ve konu-komşu toplanır, beşik takımile ortaya çıkar mevlutçu :

Koydular adını Ahmet,
Ezelinden Muhammet,
Asıler için mihnet,
Yatır kundak içinde,
Ol serverin kızını,
Görsem mahşer yerinde.

Beyitlerini okuyarak çocuğu beşiğe yatırır. Davetliler sofraya otururlar, yemek yedikten sonra eğlenirler.

Lohusa hamamı: Çocuk doğduktan kırk gün sonr ahısım akraba ve yakın komşular kırk hamamına davet olunur. Evede öyle yemeği yenir. Birlikte hamama giderler. Hamamda büyük bir hazırlık başlar. Her kes soyunur, çengiler hazırlanır. En önde çengiler, arkasında hamamcı hanım elinde buhurdanlıkla, kucağında çocukla ebe hanım, onun arksında usta hanım koluna girmiş olduğu ve omuzunda şal bulunduğu halde lohusa hanım, onun arkasında natır hanım alayla içeri girerler. Lohusa hanım kurnanın başına kadar alayla gider. Kurnanın içine bir miras altını atarlar ve o suyu kırk kere yokozlalar. Çocuğu ve lohusayı o su ile yıkarlar. Yıkandıktan sonra lohusayı göbektaşına arka üstü yatırırlar, iki elini yanaklarına koydururlar ve başını peştemal ile sıkarlar, sonra karnını, dizlerini ve daha sonra ayaklarını sıkarlar, böylece kırklama bitmiş olur. Ondan sonra davetlilere hahve, şerbet, limonata ve peynirlipideler ikram olunur, çengiler oynar. Bu merasım bittikten sonra kırk hamamından geri dönerler.

M. *Diş bulguru, diş buğdayı yahut diş hediği, merasimi*.

Çocuğun ilk dişini gören kim ise o çocuğa hediye olarak bir içgömleği yapar ve dişbuğdayı merasimi de yapılır. Bunun için buğday kaynatılır, kevgirden süzüldükten sonra bol dövülmüş ceviz ile tozşekeri beraber karıştırılarak üzeri nar tanelerile süslenir ve çok lezzetli bir gıda olur. İsterlerse eve bir davet yapılır, yahut herkese tabak, tabak gönderilir.

Taşrada bu merasim şu suretle yapılır:

Davetliler davet olunur, buğdayları tepsilere dökerler. Tepsinin dört tarafına onar para koyarlar ve ondan sonra büyük bir boş tepsi alırlar. Etrafına kuranıkerim, mürekkep, kalem, makas, bıçak, demir parçası ve altın para koyarlar. Çocuğu bir kenardan bırakırlar, emekliye, emekliye gelir. Tepsinin içinden bir şey alır. Onu alırken buğdayı başına dökerler, tepsiden

ne aldıysa ona göre manalar verirler. Mesela kurana elini sürdüyse hoca, kaleme elini sürerse okumuş, makasa elini sürerse terzi, bıçağa elini sürerse kasap, demire elini sürerse demirci, altına elini sürerse zengin bir esnaf olacağına hükmedilr. Başına dökülen buğdayları toplarlar, bir ipe dizerler, düğümlemeden çocuğun omuzuna asarlar ve kolaylıkla dişi çıkar. Çocuğun ilk tırnağını keserken de babasının kesesine eli sokturulur, kaç para çıkarırsa annesi alır.

N. *Ad koma ile ilişikli âdetler ve inanmalar, çifte ad verme, ad değiştirmenin sebepleri, ad konurken hediye götürme.*

Ebe çocuğun göbeğini keserken göbek adı konur. Göbek adı ailenin ölen büyüklerinin isimlerinden biridir. İkinci ismi ne istenirse onu aile reisi aptes alır ve çocuğun sağ kulağına üç defa ezan okuyup sol kulağına da üç defa ismini bağırır.

Eğer çocuk boyuna hasta olursa isminin kendisine ağır geldiğine hükmedilerek ismi değiştirilir.

O. *Sünnet düğünü.*

Sünnet olacak çocuk bir hafta evvel akraba ve bildikleri gezer, el öptürülür ve düğüne davet edilir. Göğsüne şal bağlanır ve fesine elmas takılır ve Eyüpsultana götürülür.

Sünnet düğünü çocuk sabahleyin elbiselerini giyer ve birlikte sünnet olacak çocuklarla arabalara binerler. Fakir mektep çocukları getirilir, alay yapılır. Eeve avdette mektep çocuklarına yemek ve lokma yedirilir.

Çocuk geceliğini ve takkesini giyer, anasının beybabasının elini öper. Hokkabazın tef patırdıları arasında sünnet yapılır. Müjdeciler anasına babasına koşarlar bahşışlarını alırlar. Çocuk yatağına yatar, diğer fakir çocuklar da sünnet edilir. Çocuklara acıyı unutturmak için yatağın karşısında hokkabazlar ellerinden geldiği kadar maskaralık yaparlar. Gece de karagöz, hokkabaz ve çengiler çocukların uyuması için növbetle oynarlar. Davetlilere düğün yemeği gibi zerde pilavlı mükellef yemek verilir.

P. *Çocuğu mektebe başlatma, dil burma.*

Eskiden çocuğu olmıyan kadınlar merkez efendi çilehanesinden taş alırlar, yaramaz çocuklar babacaferede tesbihten geçirilir. Okomıyanlar da yeraltı camiindeki evliyalara götürülürdü.

Çocuk dört yaş dört aylıkken mektebe başlar. Üsküdarda hazreti Hüdaiye arzuhal verilir. Üzüm ve kalem götürülür, okutturulurdu. Kalemi yazısının keskin ve okunaklı olması için, üzümü de zihninin açık olması için okuturlardı. Pepeme ve kekeme çocukları lisanını düzgün bir hale getirmek için dil burması yaparlar. Miras altını ile dilini burarlar, damak ve dişetlerini çizerek okuturlardı.

Mektep alayına gelince; en önde çocuğun oturacağı minder başında olduğu halde mektep kal-

fası, onun arkasında arabanın içinde boynunda sırmalı cüz kesesi içinde bir hilâl, elifbe cüzü bulunan çocuk, onun arkasından mektep çocukları hocanın işaretile bir ağızdan ilâhi söyliyerek ve aminciler amin diyerek yola düzülürler.

Söylenen ilâhilerden bazısı:

Hak hak diyen âşıklar,
Ciğerleri yanıklar,
Seherde uyanıklar,
Amin, amin, amin.

Cennette huri kızları,
Aydındır hep yüzleri,
Şekerden tatlı sözleri,
Gezer Allah deyu, deyu.

Çıkmış İslam bülbülleri,
Öter Allah deyu, deyu,
Cennette tuba dalları,
Kalkar Allah deyu, deyu,
Amin, amin, amin, amin.

Çocuk alayla mektebe gelince hocanın karşısında mindere oturur. Hoca eline hilali alır, çocuğa besmele çektirir, cüzden eliften yeye kadar okutur. Sonra bakır tepsiler içinde çocuklara lokma verilir, ayrıca çocuklara, hocaya, kalfaya ve bevaba bahşışlar dağıtılır. Bazı aileler bu lokma merasimni evde yaparlardı.

Günün birinde çocuk fergabe çıkınca hoca çocuğun başından fesini kapar ve eve fessiz gönderirdi. Ertesi gün hoca, kalfa ve bevaba bahşışler gider, fes geri alınırdı.

R. *Çocukların türlü hareketlerine ve oyunlarına bakarak manalar çıkarma.*

Çocuk evvelâ (gel babasından) başlar. Sonra emekler, durucuk durur, tay durur, bir parça büyüyünce kız ve erkek çocukları ayrılır. Kız çocuklar bebek oynamak, anne olmak, misafirlik, dikiş, yemek yapmak ve çalgı çalmak gibi kadın hislerile uygun oyunlarla vakit geçirirler.

Eerkek çocuklara gelince, muharebe, polis, hırsız deynekten at yapıp binmek, arabacılık, marangozluk, kalem, kâğıtla oynamak, kitabın resmlerine bakmak, hayalî resimler yapmak, üçtaş, beştaş, dokuztaş oynımak, ceviz ve şeftali çekirdeğile oyun oynamak, çelikçomak, kaydırak, seksek gibi oyunlar oynıyarak eğlenirler. Eski adamlar çocukların hangi oyuna düşgün olduklarına bakarak istikbalde tutacakları meslek hakkında istidlâl ve yormalar yaparlar.

Kocakarılar da çocuk yaramaz olursa akıllı olacağına ve sakin olursa aptallığa yorarlardı.

M. Zeki

BALIKESİR
MANİLERİ

(Baş tarafı geçen sayıda)

— 262 —

Haneli evler yaptırdım
Altın çivi kaktırdım
Çift sürmeden gelirken
Nazlı yâri kaptırdım.

— 263 —

Hasır altı yaş olmaz
Bundan ince kaş olmaz
Gel sarılıp yatalım
Dünya işi baş olmaz.

— 264 —
Haydi gidem bağlara
Üzüm verem ağlara
Kar mı yağdı sürmelim
Güvendimiz dağlara.

— 265 —
Haydi gidem ikimiz
Halka şeker yükümüz
Eller ne derse desin
Ayrılmıyam ikimiz.

— 266 —
Hoca ezan okuyor
Sesi beni yakıyor
Şu köyün oğlanları
Cılk yumurta kokuyor.

— 267 —
İğde dalı eğmeli
İğdesini yemeli
Komşu kızı dururken
Kime boyun eğmeli.

— 268 —
İğdemin iğdesi yok
Dibinde gölgesi yok
İki tane yâr sevdim
Birinin faydası yok.

— 269 —
İki kumru yanyana
Derdini söyle bana
Yârim bana darılmış
Bilmem ne yaptım ona.

— 270 —
İnce eğir ipliği
Yârimin gömlekliği
Sen orada ben burda
Çekelim hasretliği.

— 271 —
İnci ile mercanım
Neren ağrıyor canım
Milyonla param olsa
Yâr yoluna harcarım.

— 272 —
İndim çeşme başına
Sabun koydum taşına
Ne zaman varacağım
Yengemin kardaşına.

— 273 —
İndim çeşme başına
Yazı yazdım taşına
Gelen geçen okusun
Neler geldi başıma.

— 274 —
İndim dereye durdum
Bir çift güvercin vurdum
Yârim senin yoluna
Canım cebime koydum.

— 275 —
İplik aldım arşına
Mendil yapmış başına
Duramıyom aşkına
Gene çıktı karşıma.

— 276 —
Kadifem boyanır mı
Öpsem yâr uyanır mı
Ben sevdim eller sardı
Buna can dayanır mı?

— 277 —
Kahve yemenden gelir
Bülbül çimenden gelir
Yâri güzel olanlar
Hergün hamamdan gelir.

— 278 —
Kahve önünden geçtim
Bir filcan kahve içtim
Nişanlımı görünce
Eski yârden vazgeçtim.

— 279 —
Kahve önünde şimşir
Kahveci kahve pişir
Abenim kadir mevlâm.
Beni sevdiğime düşür

— 280 —
Kahveyi kavurdular
Yazlada [1] savurdular
Ela gözlü kızları
Alaydan ayırdılar.

— 281 —
Kalburda kozaları
Karadır kuzuları
Mevlam yazmış ben çekem
Bu kara yazıları.

— 282 —
Kale kaleye yakın
Kaleye mumlar yakın
Ben bu dertten ölürsem
Beni türküye yakın.

— 283 —
Kaleden indirdiler
Trene bindirdiler
Benim alacam kızı
Başkasına verdiler.

— 284 —
Kalenin bedenleri
Çevirin gidenleri
Ne güzelde baş vermiş
Şu köyün fidanları.

— 285 —
Kale kaleye bakar
Kaleden seller akar
Yiğitler duruyorken
Sakallıya kim bakar.

— 286 —
Kalenin ardı saman
Aman efendim aman
Eller düğün yapıyor
Bizim düğün ne zaman.

— 287 —
Kalenin ardındayım
Saatin dördündeyim
Eller tatlı uykuda
Ben yârin derdindeyim.

[1] Yazla : Daraça, sofa, sundurma.

— 288 —
Kaleden iniş mi olur
Ham demir gümüş mü olur
Önünden söz veripte
Sonunda dönüş mü olur.

— 289 —
Kalenin ardı iniş
Mendilim dolu yemiş
Yâre verdim yememiş
Kendisi gelsin demiş.

— 290 —
Kaleden indim yayan
Mendilim dolu payam
Kalk gidelim sevgilim
Ne edecekmiş âyan.

— 291 —
Kaleden inişelim
Koç gibi tonuşalım[1]
Bu akşam gel odama
Gizlice konuşalım.

— 292 —
Kandil yaksam iş olur
Yârim bana küs olur
Varsın gitsin askere
Üç yılın nesi olur.

— 293 —
Kapı başında enser[2]
Otu yeşile benzer
Manavların kızları
Sakar eşeğe benzer.

— 294 —
Karakolda oturu
Sırlan [3] geyer poturu
Deli divane oldum
Güzel senden oturu.

[1] Tonuşmak : Kafa kafaya vermek.
[2] Enser : Bir çivi.
[3] Sırlan— Temiz ve düzgün.

— 295 —
Karakabak güğeni
Ele batar dikeni
Ben karşıdan tanırım
Kuru sevda çekeni.

— 296 —
Karakoyun yayılır
Yayılır da sayılır
Oğlan almam dedikçe
Kız boynuna sarılır.

— 297 —
Karanfil ucak ucak
Topladım kucak kucak
Senin tatlı dillerin
Bana sebep olacak.

— 298 —
Karanfilin katmeri
Al yanına yat beni
Benden güzel bulursan
Kucağından at beni.

— 299 —
Karanfilim üç budak
Üstüne kurdum sancak
Yârim uykun gdldise
İşte kol işte kucak.

— 300 —
Karanfilim ekene
Gül sarılmış dikene
Mevlâm sabırlar versin
Gizli sevda çekene.

— 301 —
Karanfilsin, şebboysun
Bilirim kibar soysun
Selâm söyle annene
Bize bir nişan koysun.

— 302 —
Karanfilsin dalın yok
Sen güzelsin yârin yok
Yârini eller almış
Cahilsin haberin yok.

— 303 —
Karanfilsin, bübersin
Neden böyle edersin
Sen askersin gidersin
Bana yazık edersin.

— 304 —
Karanfilim saksıda
Bir yar sevdim Göksuda
Mevlâm bizi kavuştur
Akşam ile yatsıda.

— 305 —
Karanfilin kurusu
Ah ananın kuzusu
Güzellerin içinde
Seni sevdim doğrusu.

— 306 —
Karanfilım toz pembe
Hakikatsiz dost bende
Seni sevdim seveli
Gece gündüz yas bende.

— 307 —
Karanfil katar oldu
Ayrılık yeter oldu.
Sen orada ben burda
Ölümden beter oldu.

— 308 —
Karanfil ektim taşa
Bitmedi kaldı kışa
İlk sözünde durursan
Yaşa sevdiğim yaşa.

— 309 —
Karanfili oydurdum
İçine gül doldurdum
Bir vefasız yâr için
Gül yüzümü soldurdum.

— 310 —
Karanfilim budama
Sefa geldin odama
Güzel isen gir otur
Çirkin almam odama.

— 311 —
Karanfili budarlar
Filiz sürmesin diye
Bizi sürgün ederler
Güzel sevmesin diye.

— 312 —
Karanfil deste deste
Beni anamdan iste
Anam beni vermezse
Kır atı iyi besle.

— 313 —
Karanfil ocak ocak
İşte kol işte kucak
Sana ufak diyorlar
Sen doldurursun kucak.

— 314 —
Karanfilim üç budak
Öpüverdim şappadak
Ne kötü anan varmış
Çıkıyor adı cırkadak.

— 315 —
Karanfilin moruna
Varmam ilk oğluna
Varsam ilk oğluna
Alır beni koynuna

— 316 —
Karanfil katar oldu
Ayrılık beter oldu
Kız senin bu sözlerin
Ölümden beter oldu.

— 317 —
Karanfili ektirmem
Saksılara diktirmem
Bir gece kaçıversen
Hiç masarif ettirmem.

— 318 —
Karanfil özlerinden
Çıkamam sözlerinden
Nasip olur alırsam
Öperim gözlerinden.

— 319 —
Karanfil ek büber ek
Büberin yeri gevrek
Senin gibi oğlana
Benim gibi kız gerek.

— 320 —
Kara dut parmak gibi
Al yanak kaymak gibi
Beni yârden ayıran
Kurusun kavak gibi.

— 321 —
Karpuz kestim kan için
Bir yâr sevdim can için
Ben kendimi öldüremem
Bir vefasız yâr için

— 322 —
Karşıdan gördüm seni
Yazmandan bildim seni
Öpmeğe kıyamazken
Ellere verdim seni.

— 323 —
Karşıdan manda bakar
Mandanın gözü sakar
Sakallıya kim bakar
Bekârlar yürek yakar.

— 324 —
Karşılardan bak bana
Altın takayım sana
Ben altını napayım
Gizli kaçayım sana.

— 325 —
Karşıda kürt evleri
Yayılır dedeleri
İçki için oğlanlar
Satıyorlar evleri.

— 326 —
Karşıdan baktırırız
Tabancayı attırırız
Biz sana geliriz emme
Koyunları sattırırız.

— 327 —

Karşıda durup durur
Boynunu burup durur
Oğlan beni alacan diye
Göynünü anlayıp durur.

— 328 —

Karşıda durup durma
Boynunu burup durma
Beni sana vermezler
Göynünde kurup durma.

— 329 —

Karşıda oturanlar
Derdimi artıranlar
Bana bir akıl verin
Sevdadan kurtulanlar.

— 330 —

Kara tavuk gıt dedi
Yumurtası cılk dedi
Anam verecek oldu
Babam ufacık dedi.

— 331 —

Kara tavuk follukta
Yumurtası pullukta
Oğlan sana varacam emme
Harman sonu bollukta.

— 332 —

Kara tavuk kaçıyor
Kanadını açıyor
Evlenmeyin oğlanlar
Şimdi kızlar kaçıyor.

— 333 —

Kara taşın kenarı
Üstünde kırdım narı
Tutulası dillerim
Darılttı nazlı yâri.

— 334 —

Kara taşa basamam
Karlı dağlar aşamam
Yârim seni sarmazsam
Ben ölürüm yaşamam.

— 335 —

Kara üzüm salkımda
Yaprağının altında
Kızlar bir şey beslemiş
Ak gerdanın altında.

— 336 —

Kara üzüm salkımda
Yaprağının altında
Nazlı yârin sevmesi
Solmemenin altında.

— 337 —

Kar yağar alçaklara
Dökülür saçaklara
Nasıl ana doğurmuş
Sığmayor kucaklara.

— 338 —

Kar yağar ipek ipek
Yarın elinde paket
Yarim beni seversen
Kestir pulludan ceket.

— 339 —

Kavaktan gazel indi
Dibine güzel indi
Yârim seni görünce
Yüreğim tazelendi.

— 340 —

Kavak tuta yatıyor
Yel yorganı atıyor
Anlamıyor sevgilim
Anan seni yakıyor.

— 341 —

Kaya dibinde ağıl
Şeytan başımdan dağıl
Yâr karşıdan gelirken
Gel de boynuma sarıl.

— 342 —

Kayada kaz sesi var
Başında dal fesi var
Yıkıl koca dağ yıkıl
Ardında yâr sesi var.

— 343 —

Kayalardan kayarım
Budur benim ayarım
O kız benim olmazsa
Kaderime yanarım.

— 344 —

Kekliği düzde gördüm
Sürmeyi gözde gördüm
Çok gelin sevdim ama
Cilveyi kızda gördüm.

— 345 —

Kekliği vurdum uçtu
Tüyü şehire düştü
Açtım deftere baktım
Nazlı yâr bana düştü.

— 346 —

Kekliğim dağ içinde
Kavrulur yağ içinde
Sağ olsun sarışınım
Uncukırı içinde.

— 347 —

Kır atımın nalları
Mahpusane yolları
Mezarıma taş olsun
Sevdiğimin kolları.

— 348 —

Kır atıma bindirmem
Bindirirsem indirmem
İçerimde derdim çok
Kimselere bildirmem.

— 349 —

Kır bağların inciri
Saatimin zenciri
Gene karşıma çıktı
Göğsümün güvercini.

— 350 —

Kırebim yok başımda
Yavuklum yok karşımda
Üç gün oldu görmedim
Hiç aklım yok başımda.

— 351 —

Kırlangıç hiç uçar mı
Kanadını açar mı
Dünya güzeli olsa
Yârim benden geçer mi

— 352 —

Kırmızı tütün demeti
Seviyorum Mehmedi
Askerliğe giderken
Gidiyorum demedi.

— 353 —

Kızıl mangalda ateş
Yetiş sevdiğim yetiş
Benden başka seversen
Girdiğin gece tutuş.

— 354 —

Kızın adı Fethiye
Altın kuşak hediye
Al bohçanı gidelim
Saat geldi yediye.

— 355 —

Kızın adı Nazmiye
Gece gider gezmeye
Anasından öğrenmiş
Telli uçkur çözmeye.

— 356 —

Kiremitte kiremit
Bir şeftali ikram et
Sen gelir ben almazsam
İnkisarı öyle et.

— 357 —

Kiremitte buz musun
Gelin misin, kız mısın
Akşam yanına gelsem
Odanda yalnız mısın.

— 358 —

Kiremitte örümce
Oynar gelin görümce
Komşuların oğluna
Sevdiği girsin koynuna.

— 359 —
Kiremit bacaları
Giymiş alacaları
Sevmeyin gelinleri
Darılır kocaları.

— 360 —
Kiremitte gezerim
Kiremitler ezerim
Ayan muhtara karşı
Zerbez zerbez gezerim.

361 —
Koca cami yapısı
Hani bunun kapısı
Çekdim yüzdirhem geldi
Nazlı yârin kokusu.

— 362 —
Koca kapı aralık
Nedir bu kalabalık
Yâri asker yapmışlar
Dünya bana karanlık.

— 363 —
Koca kapı sürgülü
Açamadım bir türlü
Er gelir geç gelirim
Uyuma gel gör beni.

— 364 —
Koca tarlanın otu
Gel âyrim biraz otu
Ben burlarda duramam
Al beni kıra götü.

— 365 —
Koca tarlanın eni
Dikiş hırkamın yeni
Boyun boyuma uyar
Candan seviyom seni.

— 266 —
Kollarında bilezik
Oynıyor nazik nazik
Oynıyanı sorarsan
Bizim eve münasip.

— 367 —
Kolunu sallıyamazsın
Maymun oynadamazsın
Ne kadar zerbez olsan
Bir kız aldatamazsın.

— 367 —
Köprü altında sazlar
Tabancamı yaldızlar
Gene karşıma çıktı
Sürmeli gözlü kızlar.

— 368 —
Köprü altında kuzu
Burgum burgum boynuzu
Kalk sürelim gidelim
Doğsun sabah yıldızı.

— 369 —
Köprüden geçip gider
Yamayı açıp gider
Gel sarılıp yatalım
Gençliğin geçip gider.

— 370 —
Köşe başı beklerim
Vay benim emeklerim
Ben yalnız yata yata
Çürüdü kemiklerim.

— 371 —
Kunduramı bağladım
Oturdum da ağladım
Oğlan senin sevdiğin
Sağdıcına bağladım

— 272 —
Kuyuya bakır saldım
Gözünü çakır sandım
Çakırım şöyle dursun
Kara göze pek yandım.

— 373 —
Kuyu başında urgan
Benim sevdiğim çoban
Kepenekle uyuma
Yollayayım bir yorgan.

— 374 —
Kuyu başında kazan
Kazan sağdıcım kazan
Eller düğün yapıyor
Üzen sağdıcım üzen.

— 375 —
Kuyu başında kova
Başında kibar oya
Ana benim haram oldu
İçime koya koya.

— 376 —
Kuyu başında testi
Kemer belimi kesti
Benim varacam oğlan
Uncukırda dal fesli.

— 377 —
Kuyu başında bakır
Oynayor şakır şakır
Gene karşıma çıktı
Çitlembik gözlü çakır.

— 378 —
Kuyu başında urgan
Üstünde telli yorgan
İki gelin bir olup
Ettiler beni kurban.

— 379 —
Kuyu kazdım derinden
Suyu çıktı serinden
Ateş gibi yanıyom
Gül memenin terinden.

— 380 —
Kuyu dibinde bakır
Kurudum takır takır
Yaktı beni kül etti
Basma şalvarlı çakır.

— 381 —
Küp içinde unum var
Allahtan umudum var
O yâr benim olursa
Dedelere mumum var.

— 382 —
Küp içinde kavurma
Yel olupta savurma
Yalvarırım kaynana
Kızın benden ayırma.

— 383 —
Lamba camsız yanmaz mı
Bana yâr bulunmaz mı
Bana yâr bulunmazsa
Cenazem kılınmaz mı.

— 384 —
Lambaları asmalı
Fitilleri kasmalı
İkimizin derdini
Gazeteye basmalı.

— 385 —
Leblebi koydum tasa
Doldurdum basa basa
Gel sevgilim sarılalım
Yaz geceleri kısa.

— 386 —
Mangalda kül karışır
Anan benle tanışır
Ela gözlü sürmelim
Benim için çalışır.

— 387 —
Mavi yelek mor düğme
Gene geldi göynüme
Yâr göynüme gelince
Kanlar iner yüreğime.

— 389 —
Mavilim kıyma bana
Kurban olayım sana
Yılda bir kurban olur
Her gün kurbanım sana.

— 390 —
Mavilimsin maşallah
Sen benimsim işallah
Aylar yıllar tez geçer
Kavuşuruz işallah.

— 391 —
Mavi basma giymem ben
Yâr yemişi yemem ben
Allı pullu olmayınca
Yâr koynuna girmem ben.

— 392 —
Mavi donun sırası
Benim evim burası
Beni darılttın emme
Gelir onun sırası.

— 393
Mektubum yazılıyor
Yüreğim sızlıyor
Nazlı yârin yanını
Canlarım arzulıyor.

— 394 —
Mektup yazdım acele
Al eline hecele
Mektup benim vekilim
Al koynuna gecele.

— 395 —
Mendilim turalıdır
Sevdiğim buralıdır
Geçme yârim buradan
Yüreğim yaralıdır.

— 396 —
Mendilimin uçları
Çıkamam yokuşları
Yârime selâm edin
Yedi dağın kuşları.

— 397 —
Mendilim dalde kaldı
Gözlerim yolda kaldı
Gidi yosmanın kızı
İlk sevdim sende kaldı.

— 398 —
Mendili yellendirme
Adını dillendirme
Gelicem diye sevgilim
Beni gönüllendirme.

— 399 —
Mendilimi uçurdum
Ben yârimi kaçırdım
Eller yârim dedikçe
Ben göynümü geçirdim.

— 400 —
Mendilim benek benek
Ortası çarkı felek
Kışı yarla geçirdim
Yazın ayırdı felek.

— 401 —
Mendilleri kokulu
Sol cebinde sokulu
Benim sevdiğim oğlan
Balıkesir kopuğu.

— 402 —
Merdivenden buruldum
Gül kopardım yoruldum
Gizli gizlı severken
Kahvelerde duyuldum.

— 403 —
Merdiven basak basak
Yukarı çıkma yasak
Anan baban duymadan
Sarılsak yatadursak.

— 404 —
Merdivenden insene
Yüzün bana dönsene
Elindeki güllerin
Birin bana versene.

— 405 —
Meşe meşeye benzer
Meşe şişeye benzer
Karşı köy oğlanları
Kambur eşeğe benzer.

— 406 —
Minarenin âlemi
Kaşı kudret kalemi
Sana güzel dedikse
Yakma cihan âlemi.

— 407 —
Minarenin taşları
Sallanır ağaçları
Yârime selâm edin
Yedi dağın kuşları.

— 408 —
Minareye yaslandım
Yağmur yağdı ıslandım
Ben yârimin koynunda
Kuzu gibi beslendim.

— 409 —
Minarede ezan var
Sundurmada [1] gezen var
Uncukırın içinde
Yüreğimi üzen var.

— 410 —
Nargilemin marpucu
Yere düştü bir ucu
Yâr sevmeyen kızların
Kabul olmaz orucu.

— 411 —
Neme lazım nar benim
Karşımda yok yâr benim
Ben yârimi görmezsem
Yüreğim ağlar benim.

— 412 —
Ne olayım olayım
Kendime yâr bulayım
Yârimi bir gâz sarıp
Candan bezmiş olaydım.

— 413 —
Ocak başı kilimi
Kaynana tut dilini
Madem geçinmiyorsun
Neden aldın gelini.

— 414 —
Ocak başında ayna
Kayna yüreğim kayna
Yolla sevdiğim mektup
Yollayım beş on kayma.

[1] Sundurma : Daraça, sofa

— 415 —
Ocak başında tandır
Yandır Allahım yandır
Yari elimden alan
Koca sakallı kambur.

— 416 —
Ocakta süt pişiyor
Bülbüller ötüşüyor
Sen orada ben burda
Ciğerim tutuşuyor.

— 417 —
Odam kireç değilmi
Yüzüm gülenç değil mi
Etim tenine değdi
Tenim ilâç değil mi.

— 418 —
Oğlan adı Mehmetdir
Sür cezveyi kaynat dur
Yâr karşıdan gelirken
Kollarını oynat dur.

— 419 —
Oğlan adı ya Mehmet
Ağzı bal, göğsü cennet
İki tokurcum bir demet
Gidi sürmeli Mehmet.

— 420 —
Oğlan adı Hüseyin
Ben kimlere küseyim
Yolladığın küpeyi
Kimlere göstereyim.

— 421 —
Oğlanın adı Osman
Tarlası dolu bostan
Osmana giden kızlar
Giyer bin dallı fistan.

— 422 —
Ovanın kazı gibi
Kavurdun kuzu gibi
Yârim benden soğumuş
Zemheri buzu gibi.

— 423 —

Pamuk ektim azmağa
Kızlar gider kazmağa
Yârim şehire gitti
Bana pullu düzmeğe.

— 424 —

Patlıcanı oydurdum
İçine gül doldurdum
Yârim senin yoluna
Adım sarhoş koydurdum.

— 525 —

Payama bak payama
Diken battı ayama
Ne zaman varacağım
Adam adlı oğlana.

— 426 —

Pembeleri giymişsin
Pembe güle dönmüşsün
Buralarda dengin yok
Sandım gökten inmişsin.

— 427 —

Pencereden bakıver
Bir çigara yakıver
Yârim uykun geldiyse
Gel dizime yatıver.

— 428 —

Pencereden bakıyor.
Şeker olmuş akıyor
Senin orda duruşun
Beni burda yakıyor.

— 429 —

Pencereden el verir
Perçeminden tel verir
Sen gibi oğlanlara
Kim olsa gelberi der.

— 430 —

Pencereden yel gelir
Bakın dostlar yâr gelir
Nişanlı değil emme
Leblebi üzüm gelir.

— 431 —

Pencere açık bakmaya
Barıdın yokmu atmaya
Gel sana barıt vereyim
Bayramlarda atmaya.

— 432 —

Penceresi pirinçten
Haberim yok o işten
Beni yârdan ayıran
Ablam ile eniştem.

— 433 —

Pencere şıldır mıldır
Yârim kendini bildir
Yanında el oğlunu
İstemem geri döndür.

— 434 —

Pınara varmış olam
Elimi yumuş olam
Sen gelir ben almazsam
Dinimden dönmüş olam.

— 435 —

Pınar başı ben olam
Bulanırsam bulanam
Verin benim yârimi
Aç kalırsam dilenem.

— 436 —

Pınarın önü dümdüz
Künkü bağladı kunduz
Yâr senden ayrılalı
Ağlayom gece gündüz.

— 437 —

Rafadek uzanmışsın
Nar gibi kızarmışsın
Duydum mübarek olsun
Yeni yâr kazanmışsın.

— 438 —

Raflardaki karpuzlar
Hapı yuttu kart kızlar
Beş yüz elliye çıktı
Şimdi yetişen kızlar.

— Baş tarafı 21. 22 sayılı nüshalarda —

Arsızın gözü yaşlı olur.
Arif anlar, sagır dinler.
Arif olan anlasın.
Arife bir işaret yeter.
Arife tarif ne hacet?
Ardından sapan taşı yetişmez.
Arkamdaki gömleğe inanım kalmadı.
Arkadan düşman, yüze dost.
Arkasında yumurta küfesi yokya, itserse döner.
Arkasından söyliyeceğini yüzüne söylemeli.
Arife çiçeği, bayram böceği.
Arife günü yalan söyliyenin bayram günu yüzü kara olur.
Arı bal alacağı çiçeği bilir.
Arıdan bal almak her kişinin kârı değildir.

— 439 —

Ramazanın beşi mi
Kaçırdım ben eşimi
Yarın bayram gelecek
Gönder mevlam eşimi.

— 440 —

Ramazanın onudur
Giydim pamuk donudur
Uykuda yâri sardım
Bu da aşk oyunudur.

— 441 —

Saçım uzun kalkmıyor
Yâr yüzüme bakmıyor
Yâr üstüme yâr sevmiş
Hiç Allahtan korkmıyor.

Osman Nazif

Armudun sapı var, üzümün çöpü.
Armut piş ağzıma düş.
Ârık öküze bıçak olmaz.
Arık, semiz, allah kabul eyliye.
Arapçe bilir misin, uydur uydur söyle.
Arpa ağırlığı söz kaldırmaz.
Arpa ekmeğin yoksa buğda dilinde mi yok? (Gaziantep)
Arpacı kumrusu gibi düşünür.
Artık kametı pek uzattı.
Aslı şah idi, şimdi şehbaz oldu.
Aslını saklıyan haramzadedir.
Asılzadeden kemlik gelmez.
Asılırsa frenk sicimile asılsın.
Aşağı tükürsem sakalım, yukarı tükürsem bıyığım.
Aşağısı yukarısına uymaz.
Aş taşınca kepçeye baha olmaz.
Aşk olmayınca meşk olmaz.
Aşk iradettir, gönül sultan.
Âşık âlermi kör sanır, dört tarafını duvar.
Âşıka Bağdat yakındır.
Âşıklık başa belâdır.
Atalar sanatı evlâda miras kalır.
At alan Üsküdarı geçti.
At binenin, kılıç koşananın.
At binicisini bilir.
At bulunur, eğer bulunmaz.
At bulunur meydan bulunmaz. Meydan bulunur, at bulunmaz.
At çalındıktan sonra ahırı kapar.
At kafalı, kalın beyinli.
At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır.
At sahibine göre kişner.

At sineği gibi kuyruk altında geçinir.

At teper, katır teper, arayerde eşek ölür.

At tırnaktan, insan kulaktan.

Atı zapteden gemdir.

Ata arpa, yiğite pilav.

Ata bakma, tona bak, içindeki cana bak.

Ata dost gibi bakmalı, düşman gibi binmeli.

Ata binmeden ayaklarını sallama.

Ata karın, yiğite burun. (Gazi antep)

Attan düşen yine atlanır.

Attan düşene tımar, deveden düşane mezar.

Attan indirip eşeğe bindirdiler.

Atın ölümü arpadan olsun.

Atın ürkeği, yiğitin korkağı yaşar. (Gaziantep)

Atın yörük ise binde kaç.

Atın yörüğüne baha olmaz.

At ile avrata inan olmaz.

Atla eşek yarış edemez. (Yarışamaz.)

Atlar itişir, arada eşeklere olur.

Attığını vurur, tuttuğunu kopartr

Atılan ok geri dönmez.

Atıp tutar, elinden bir iş gelmez.

Ateş avuçlanmaz.

Ateş düştüğü yeri yakar.

Ateş olsa cürmü kadar yer yakar.

Ateşi ateşine.

Ateşin dostluğu olmaz.

Ateşle barut bir yerde durmaz.

Av avlandı, tav tavlandı, deli uslandı, horos evlendi, komşu tellendi.

Avcı avında yolcu yolunda gerek.

Avrıl apıştı, koca öküz ota (yere) yapıştı.

Ay aydın hesap belli.

Ay gördünse bayram et.

Ayın son çarşambası gibi kimine yarar, kimine yaramaz.

Ayakabı dar olunca dünya başa dar olur.

Ayak üstünde durmağa mecali yok.

Ayağı yanmış it gibi seğirtir.

Ayağını sıcak tut başını serin.

Ayağını yorganına göre uzat.

Ayağına kiramı istiyor.

Ayağına papuç bulamaz.

Ayağına sıcak sumu dökelim.

Ayağına taş bağla ki başınla denk olsun.

Ayağına taş dokunsa benden bilir.

Ayağında donu yok, başına fesliğen takar.

Ayağının altına karpuz kabuğu koydu.

Ayağının papucunu başına giymiş.

Ayağile gelene ölüm olmaz.

Ayaklar baş oldu, başlar ayak.

Ayaklarını omuzuna mı vursun?

Ayasofyada dilenir, Sultan ahmetde zekât verir.

Ayranı yok içmeğe, tahtaravanla gider gezmeğe.

Ayna elde yüzüne bak.

Ayvaz kasap hep bir hesap.

Az çoğa tabidir.

Azda bereket vardır.

Az gitgide çoğalır.

Az kaz öz kaz, kuyuyu büyükçe kaz.

Az koyun çok kere mal sahibini şaşırtır.

Az tama çok ziyan getirir.

Az ver çok yalvar.

Az veren candan çok veren maldan.

Az yede bir hizmetçi tut.

Az yiyen çok zaman yer, çok yiyen çabuk bitirir.

Azı bilmiyen çoğu hiç bilmez.

Azı çoğa tut.

Azı çoğa, çoğu kocana gösterme.

Azıcık aşım kavgasız başım. (kaygusuz başım)

Aza demişler ki « nereye gidiyorsun », « çoğun yanına » demiş.

Aza kanaat etmiyen çoğu hiç bulamaz.

Azımızı çoğa tutsun.

Azrail gibi insanın yakasına biniyor.

Baba cennetliksin, umamıyorum oğul umamıyorum.

Babalı fırın has çıkarır.

Babalık ama kuru kalabalık.

Babalık kameti arttıdı.

Babanın malımı sandın.

Babası oğluna bir bağ bağışlamış, oğlu babasına bir salkım üzüm vermemiş.

Babasının hayrına değil ya.

Babasının hayırlı evladı.

Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.

Bağa bak ki uzüm olsun, uzümü yemeğe yüzün olsun.

Bağlasan durmaz böyle yerde böyle adam.

Bahtım olsaydı anamdan kız doğardım.

Baka baka bakanağını çıkardı.

Bakan göze bağ olmaz.

Bakla değil vakitsiz baklava bile yenmez.

Bakalım ayinei devran ne suret gösterir.

Bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ olur.

Bal bal demekle ağız tatlanmaz.

Bal tutan parmağını yalar.

Baldırımın etini yerim kasaba minnet etmem.

Balık baştan kokar.

Balık kavağa çıktığı vakit akıllanacak.

Balık kavağa çıktığı vakit kösenin sakalı da biter.

Balık kılçığıdır boğazda kalır.

Balığı tutan unmaz, yiyen doymaz.

Bana bak bir gözle bakayıana iki gözle.

Bana benden olur her ne olursa.

Başım rahat bulur dilim durursa.

Bana göre hava hoş.

Bastığı yerde ot bitmez.

Baskısız tahtayı yel alır, yel almazsa sel alır.

Baş ayak ayak baş oldu.

Baş başa bağlı baş ta devlete.

Baş olda istersen eşek başı ol.

Baş vermeyince iş bitmez.

Baş yarılır fes içinde, kol kırılır yen içinde.

Başı bacadan aşmadıya.

Başı boş bırakmağa gelmez.

Başı göğe deydi mi?

Başa gelen çekilir.

Başa gelmeyince bılinmez.
Başta akıl olmayınca kuru kafa neylesın.
Baştan ayağa donandı.
Baştan kıça ne haber?
Başıma gelenler.
Başın sıkıntısını ayak çeker.
Başını istediğin taşa vur.
Başını taştan taşa vurdu.
Başına belâ aldı.
Başına çelenk takarım.
Başına devlet kuşu konmuş.
Başına hırkayı çekti.
Başında değirmen taşı dönse aldırmaz.
Başından büyük halteder.
Başkasının gözündeki çöpü görür, kendi gözündeki merteği görmez.
Batakçıya malmı kaptırdın.
Battı balık yan gider. (Gaziantep
Bedava eşek attan yürük olur.
Bedava sirke baldan tatlıdır.
Beğenmiyen küçük kızını vermesin.
Bekârlık sultanlıktır.
Belâ baranı gibi göz yaşı döker.
Belâ dur geliyorum demez.
Belâsını ben çektim sefasını el sürdü.
Ben çekeyim cefayı, eller sürsün sefayı.
Ben derim bayram haftası, o anlar mangal tahtası.
Ben eşek olduktan sonra semer vuran çok olur.
Ben hadımım derim, o oğuldan uşaktan ne haber der?
Ben parayı kazanırım, para beni kazanmaz.
Ben şahımı bu kadar severim.
Ben tutarım turnayı, o çalar zurnayı.
Benden uzak olan düşman bin yaşasın
Benzeye benzeye yaz olur, benzeye benzeye kış.
Beni bilen kurt yesin.(Gaziantep)
Beni sayanın kuluyum,saymıyanın sultanı.
Beni sokmıyan yılan bin yıl yaşasın.
Benim için han da bir külhan da.
— Berber saçım akmı karamı.
— Önüne düşünce görürsün.
Besle kargayı gözünü oysun.
Beslemeden kadın olmaz ödağacından doun.
Besmelesiz işe şeytan karışır.
Beylik çeşmeden su içme.
Beyazın adı var, esmerin tadı var.
Bezirgân topu attı.
Bilen söylemez, söyliyen bilmez.
Bilmiş gibi söyledi.
Bilir gibi yapar.
Bildiğin gibi değil, bulduğun gibi.
Bilsem de bilmek işime elvermez.
Bilmemek ayıp değil sormamak ayıp.
Bilmediğin işe karışma.
Binbir ayak bir ayan üstüne.
Bin dereden su getirir.
Bin işit bir söyle
Bin işçiye bir başçı.
Bin kere söyle eşeğe bir dirhem inmez aşağı.
Bin nasihkttan bir musıbet iyidir.
Bin ölçüp bir biçmeli.

Binin yarısı beş yüz o da bizde yok

Bir abam var atarım, nerede olsa yatarım.

Bir adamın adı çıkacağına canı çıksın.

Bir ağızdan çıkan bin ağıza yayılır.

Bir akça ile dokuz kubbeli hamam yapılmaz.

Bir akıl yaza mı yeter, kışa mı.

Bir alan bir daha almamış.

Bir atım barutu kalmış.

Bir avazı yerde bir avazı gökte.

Bir ayak üstünde bin yalan söyler.

Bir baş her yere sığar.

Bir çiçek ki koklıyanın burnu düşer.

Bir çiçekle yaz olmaz.

Bir çuval inciri murdar etti.

Bir daha görürsen iki say.

Bir dalda durmaz serçe gibi pırpır eder.

Bir dilim ekmeğin hem açıyım hem toku.

Bir dirhem et bin ayıp örter.

Bir elin şamatası çıkmaz.

Bir elinle verdiğini öbür elin duymasın.

Bir ev donanır, bir çıplak donanmaz.

Bir fincan kahvenin kırk yıl hakkı vardır.

Bir fit bin büyüyü bastırır.

Bir gün olur yüz yüze bakar.

Bir günlük beylik beyliktir.

Bir iş bin laftan evladır.

Bir iştir oldu ne çare ?

Bir kararda bir Allah.

Bir kişi ile ya alış veriş etmeli, ya yola gitmeli.

Bir kıyye lahm için kırk yıllık ıstılahımı mı buzayım.

Bir koyundan iki post çıkmaz.

Bir kör oğlu bir ayvaz.

Bir kötünün dokuz mahalleye zararı dokunur.

Bir kulağından girer, bir kulağından çıkar.

Bir kuru başım var, hiç bir yere sığdıramam.

Bir kuru kafa ama neler gördü.

Bir mum alıp derdine yan.

Bir müşteri için dükkân açılmaz.

Bir nal bulduk, üç nalla bir ata kaldı işimiz.

Bir okla iki kuş vurulmaz.

Bir olmayınca iki olmaz. (Muğla)

Bir paraya dokuz takla kılar.

Bir pire için yorgan yakar.

Bir sıçırarsın çekirge, iki sıçırarsın çekirge, üçüncüde ele girersin.

Bir söylersen iki dinle.

Bir söz söyler ki dirhemini yiyen kudurur.

Bir sözü bir sözüne uymaz.

Bir suçla adam asılmaz.

Bir tadan pişman bır tatmıyan.

Bir tek pabuç bulsa bayram eder.

Bir yede bin şükret.

Bir yiğit kırk yılda meydana gelir.

Bir yükü götüreceğin kadar yüklen.

Biri eker öbürü biçer.

Biri yapar, biri bozar, bu dünya böyle gider.

Biri yer, biri bakar, kıyamet ondan kopar.

Bizim tavuk bir yumurta yumurtlar, yedi mahalle duyar, elin kısırağı küheylan doğurur, hiç sesi çıkmaz.

Bıldır ev yanmış bu yıl kokusu çıkmış.

Bodur tavuk hergün piliç.

Bol bol yiyen sonra bakar.

Boğaz dokuz boğumdur.

Borç uzayınca kalır, dert uzayınca alır.

Borçlu ölmez benzi sararır.

Boşboğazı ateşe atmışlar, odun yaş diye haykırmış.

Boş yere kolunu yormaz.

Boşa koysam dolmaz, doluya koysam almaz.

Boşuna telaş, dikine tıraş.

Boşanda semerini ye.

Boyacı küpü değil ki daldırıp çıkarasın.

Boyu boyuna huyu huyuna uymalı.

Boyu uzun aklı kısa.

Boyuma göre boy huyuma göre huy bulamadım.

Boyuna bakmaz söze karışır.

Boyuna göre biçilmiş kaftan.

Boynuna lanet halkası geçmiş.

Böyle gam, böyle keder, böyle gelir böyle gider.

Bu bir demir leblebi ki yutulmaz.

Bu da geçer amma insanın ciğerine geçerde geçer.

Bu gelişte olmazsa öbür gelişte.

Bugün bana ise yarın sanadır.

Bugün buldum bugün yerim, yarına Allah kerim.

Bugün dünden güzelsin dedik, yine yaranamadık.

Bugün dünya yarın ahret.

Bugünkü işini yarına bırakma.

Bugünkü tavuk yarınki kazdan iyidir.

Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur.

Bu lakırdı karın doyurmaz.

Bulanık suda balık avlanır.

Buldun bal alacak çiçeği.

Buldun bir koyun yede karnını doyur.

Bulunmaz hint kumaşı değil ya.

Bulgurludan gelin mi gidecek?

Bulsa kanına ekmek doğrar.

Buna akan sular durur.

Bu sıcağa kar mı dayanır.

Bu perhiz ne, bu lahna turşusu ne?

Büp dediğin keçi olsa dağ taş keçi kesilirdi.

Bülbülü altın kafese koymuşlar, ah vatanım demiş.

Bülbüle altın kafes zındandır.

Bülbülün çektiği dili belasıdır.

Büyük başın ağrısı da büyük olur.

Büyük lokma yemeli, büyük söz söylememeli.

Büyük söyleme başına gelir.

Büyüklük tanrıya yakışır.

Böyüyen balık başından belli olur. (Gaziantep)

Cahile söz anlatmak, deveye hendek atlatmaktan güçtür.

Cami ne kadar büyük olsa imam bildiğini okur.

Cami yıkılmış ama mihrap yerinde.

Can boğazdan gelir.
Can canın yoldaşıdır.
Can cefadan da usanır sefadan da.
Can cümleden aziz.
Can çıkmayınca huy çıkmaz.
Can çekişir ölmez.
Can çekişmektense ölmek iyidir.
Canı cana ölçmeli.
Canını yabanda mı bulmuş.
Canı yanan eşek attan yürük olur.
Canım dedikçe canın çıksın anlar.
Cefa çekmiyen âşık safanın kadrini bilmez.
Cemaat ne kadar çok olsa imam bildiğini okur.
Cemaziyelevvelini bilirim.
Cennet çoktan canıma minnet.
Cins cinse çeker.
Çalışmak günü kısaltır, ömrü uzatır.
Çalışmaktan alnı patladı.
Çala çala bir havaya benzer.
Çalma elin kapısını çalarlar kapını.
Çalmadan oynar.
Çanına ot tıkadılar.
Çarşambanın gelişinden perşenbe belli olur.
Çayı görmeden paçaları sıvar.
Çayır çayır yanıyor.
Çehresinden düşen bin parça olur.
Çektiğim cezayı amelimdir.
Çelik gibi sert.
Çengelde kakmuş etim yok.
Çenelerini pıçak açmıyor.
Çeşmeye gidenin testisi kırılır.
Çiğ yemedim ki karnım ağrısın.
Çil yavrusu gibi dağıttı.
Çingene çalar kürt oynar.
Çingene evinde musandıra ne arar..
Çirkefe taş atma üstüne sıçrar.
Çivi çiviyi söker.
Çıkmadık candan ümit kesilmez.
Çobana yağ kayusu (kaygu) keçiye can kayusu.
Çobanın gönlü olunca tekeden süt çıkarır.
Çocuk düşe kalka büyür.
Çocuğun yediği helal, giydiği haram.
Çocuktan al haberi.
Çok bilen çok yanılır.
Çok gülen çok ağlar.
Çok karıştırma altından çapan oğlu çıkar.
Çok koşan çabuk yorulur.
Çok naz âşık usandırır.
Çok söyliyen çok yanılır.
Çok söyleme ağzın büyük olur.
Çok söyleme arsız olur, parasız koyma hırsız olur.
Çok yaşayan bilmez, çok gezen bilir.
Çok yüz buldu astarını istiyor.
Çoğu gitti azı kaldı.
Çömlek hesabına bakılırsa ayın kırk beşi.
Çöpten minareye değme yıkılır.
Çöpsüz üzüm olmaz.
Çuhasını giymedikse kenarını kuşandık.
Çürük iple kuyuya inilmez.

M. H.

MÜNECCİM BAŞI

(Masal)

Bir varmış bir yokmuş, evel zaman içinde kalbur saman içinde bir memlekette bir karı koca varmış. Bunlar gayet fakir imişler. Bir gün herif karısına demiş ki:

— Biz burada geçinemiyoruz, haydi seninle başka bir memlekete gidelim, orada bir iş arayalım.

Karısı bu teklife muvafakat etmiş. Az zaman içinde hazırlanmışlar, zaten yok denecek kadar az olan eşyalarını sırtlarına yüklenmişler, yola çıkmışlar. Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, nihayet bir memlekete varmışlar. Durmadan dinlenmeden hemen iş aramağa başlamışlar. İş ararken anlamışlar ki geldikleri memleket Bağdattır. Ogün karıkoca dolaşmışlar, yorulmuşlar, fakat bir türlü iş bulamamışlar, o gece bir yere sığınarak ertesi gün yine tekrar iş aramak kararını vermişler. Ertesi gün karı koca tekrar iş aramağa çıkmışlar, yolda giderken bir efendiye rast gelmişler. Meğer o efendi kendilerini bır gün evel de gezip dolaşırken görmüş imiş. Rast geldikleri zat karı kocaya demiş ki:

— Her gün böyle gezip dolaşmakla ne yapıyorsunuz?

— İş arıyoruz.

— Bari sanatın var mı?

— Hayır sanatim yok.

— O halde nasıl bir iş arıyorsun?

— Karın doyuracak bir iş.

— Madem ki öyle, bir balta al, benim arkamdan gel, seni bir yere götüreyim, orada odun yarar, para kazanırsın.

İş arayan adam hemen bir balta tedarik etmiş, o zatın arkasına takılmış, onun bahsettiği yere birlikte gitmiş. Adam bunu, oranın amele başısına göstermiş, bunu da amele arasına katmışlar, baltasile odun yarmağa başlamış, beş on kuruş ekmek parası kazanmış. Günler böyle geçerken bir gün karısı kocasına demiş ki:

— Yahu bana biraz para ver, ben hamama gideceğim.

Bunun üzerine kocası karısına bir az para vermiş, kadın hamama gitmis. Fakat fakir diye kadına hamamda kimse dönüp bakmamış.Buna mukabil o melemleket beyinin müneccim başısının karısı da o gün hamam da imiş. Bilâkis ona herkes ikram ve izzette bulunmuş, hürmet ve riayet göstermiş. Kadın şaşırıp kalmış. Bu şaşkınlık içinde yıkanıp evine dönmüş. Akşam olunca kocası gelmiş, «Bu memleketin hamamı nasıl» diye sormuş. Karısı demiş ki:

— Bana bunu hiç sorma, ya sen beyin müneccim başısı olursun, yehut ben seninle duramam, bundan sonra artık bu fakirlikle yaşayamam.

Kocası cevap vermiş:

—Karı sen delimi oldun, benim okuyup yazmam bile yok, nasıl olurda bey beni kendisine müneccim başı yapar, benim elimdeki kazancımı kaybetmemi mi istiyorsun.

Bu suretle münakaşa ederek o gece yatmışlar, ertesi sabah olmuş. Kadın tekrar ısrara başlamış:

— Ya müneccim başı olursun, yahut beni boşarsın, boşamazsan seni bırakıp kaçarım.

Adam o gün yine işine gimiş. Akşam evine gelince karısını evden çıkmağa hazır bulmuş. Tekrar münakaşaya başlamışlar. Nihayet adam bakmış ki olmıyocak, müneccim olmağa karar vermiş. Hemen bir cüppe, bir destar tedarik etmiş. Bir rahle almış, birer de hokka kalem uydurmuş. Ertesi sabah evinden çıkarak köşe başına rahlesini koyup önünde oturmuş, gelip geçenlerin taliine bakmağa, istikbalinden haber vermeğe başlamış. Akşam evine dönünce kşrısı sormuş:

— Müneccim başı oldun mu?

— Hayır, bu gün müneccim oldum, başka bir gün de müneccim başı olacağım.

— Buna artık tahammül edemiyeceğim, ya müneccim başı olursun, yahut bu evden çıkıp giderim. Aklını başına topla, sana son sözüm budur.

Adamcağız düşünüp taşınmış, karısının bağırıp çağırmasından da korkarmış. Nihayet ertesi gün hamamın kapısına gitmiş. Ogün hamama bir zenginin karısı gelmiş. Yıkanıp dururken parmağındaki elmas yüzüğünü düşürüp kaybetmiş. Aramış, taramış, yüzüğünü bir türlü bulamamış. Hamamın içi karma karışık olmuş. Hamamcı ne yapacağını bilmez bir hale gelmiş. Ne yapsınlar, «bari şu kapının önünde oturan hocaya müracaat edelim.» demişler, hocayı çağırmışlar, meseleyi anlatmışlar. Hoca yalandan bir kitap açmış, bir kâğıda yalandan bazı şeyler karalamış, bunlarla uğraşırken aklına bir tedbir gelmiş, hemen:

— Yüzük bulundu, arayınız hamamın su yoluna giden saçlar arasındadır; diye haykırmış. Derhal koşmuşlar, hamamın su yoluna giden saç döküntülerinin arasına bakmışlar, görmüşler ki yüzük orada duruyor. Yüzüğü kaybeden kadın çok sevinmiş, hocaya pek çok bahşış vermiş. Herif de:

— Bu günün kısmeti de çıktı.

Diyerek eyine dönmüş. Bir de bakmış ki karısının kaşları çatık, yüzü karışık. Hanımın gönlü olsun diye hafif hafif demiş ki:

— Bak karı sana neler getirdim.

Karısı dinlemeden bağırmış:

— Cehennem ol herif, ben sana ne getirdiğini sormuyorum, müneccim başı oldun mu, sen ondan haber ver.

— Daha dur bakalım canım, dün bir, bu gün iki, biraz müneccimlikte çalışalım, bir günde müneccim başı oluruz elbet.

Kadın tekrar bağırmış:

— Defol harif, bir daha buraya

gelirsen senin ayaklarını kırarım, daha karşımda duruyorsun ha! Ben ne bunları, ne de seni istiyorum, ben müneccim başı karısı olmak isterim.

Ertesi sabah olmuş. Herif ne yapacağını düşüne düşüne gene hamamın kapısına gelmiş. O gün de memleketin beyi hamama gelecekmiş. Bir müddet beklemiş. Derken efendim bey hamama gelmiş, derhal soyunup ipek peştemallar kuşanarak içeri girmiş. Herif de karar vermiş:

— Ne olursa olsun, ben hamama girer, beye yalvarırım, banada sarayında bir vazife verir, müneccimbaşı oldum diye karıyı aldatırım.

Hoca bu fikirle hamamdan içeriye girmiş, beyin adamlarına demiş ki:

— Beye bir diyeceğim var, onu buraya çağırın.

Beyin adamları şaşırmışlar, bu adam deli mi, divane mi, beyi kendi ayağına çağırmak istiyor.

Hoca yalvarmış, yakarmış, beyin adamlarının gönlünü yapmış. Adamları gidip beye haber vermişler.

— Fakir, perişan kıyafetli bir hoca sizinle görüşmek istiyor.

Bey de hayret etmiş.

— Bu nasıl adam?

— Fakir bir hoca

Merak dolayısile bey dışarı çıkmış. O sırada hamamın kubbesi yıkılarak içeride olanlar ankaz altında kalıp ölmüşler. Bey kendisini çağıran hocanın hayırlı bir maksatla bu işi yaptığını anlamış. Hocaya birçok ihsanlarda bulunmuş. Herif de bunları alarak evine dönmüş:

— Bak karı sana neler getirdim.

— Ne getirdin bakalım koca herif?

— Ne getireceğim, beyden bu gün ihsan aldım.

— Hayır ben ihsan mihsan bilmiyorum, müneccimbaşı oldun mu sen onu söyle.

— Canım dur bakalım, biraz bekliyelim, aceleye ne lüzum var.

— Öyleyse yıkıl karşımdan herif, ben müneccimbaşı koca istiyorum.

Ertesi sabah hoca tekrar hamamın önüne gelip oturmuş. O gün beyin sarayında fevkalâde kıymetli bir yüzük kaybolmuş. Aramışlar, taramışlar, bulmaktan ümidi kesince falcılara, hocalara müracaat etmişler. Saraya çağrılan hocalardan hiçbiri yüzüğün nerede olduğunu söyliyememış. Bunun üzerine bey hamama gelen ve kendisini ölümden kurtaran bakıcıyı hatırlamış. Adamlarına emretmiş. Gidip hamamın önünde oturnn hocayı saraya getirmişler. Hoca saraya niçin çağırıldığını beyden anlayınca. Demiş ki:

— Efendim, bana kırk gün müsaade edin, bakayım, yüzüğün nerede olduğunu arayım, neticeyi haber veririm.

Hocaya kırk gün müsaade vermişler ve kendisini sarayda bir odaya kapatmışlar ve stediği şeyler ihiç

esirgememişler. Hocanın bulunduğu oda sarayın kuşhanesine bakıyormuş. Hoca burada kırk gün yemiş, içmiş, aynı zamanda beye ne cevap vereceğini düşünmüşse de bir şey hatırına gelmemiş. Nihayet kırk birinci günün sabahı gelip hocayı beyin huzuruna götürmüşler. Bey sormuş:

— Ne haber hoca efendi?

Hoca birdenbire şaşırmış, diyecek söz bulamamış, o halde kuşhanede gördüğü bir kanadı kırık kaz gözünün önüne gelmiş. Can sıkıntısı içinde bir söz söylemiş olmak için:

— Bu yüzüğü kanadı kırık kaz çalmıştır, dermiş.

Hakikaten bir hizmetçi yüzüğü çalmış ve duyulmaması için ekmek içine koyarak kaza yutturmuş imiş. Kazı beyin önüne getirmişler, karnını yarınca kaybolan yüzük kazın kursağında çıkmış. Bu tesadüf hem beyin, hem de hocanın hoşuna gitmiş. İkisi de çok sevinmişler. Bey hocaya tekrar ihsanlarda bulunmuş. Hoca da bunları alarak akşam üzeri evine gelmiş, karısı yine sormuş:

— Herif yine müneccim başı olmadan mı geldin?

— Ne gezer yahu, niçin böyle sıkboğaz edersin.

— O halde git bu evden, ben seni koca diye yanımda istemiyorum. Hoca bu hakaret karşısında susmaktan başka çare olmadığını düşünür. O gece yatar. Ertesi sabah yine hamamın önüne gidip oturur, müşteri beklemeğe başlar.

Meğer o gün bey sarayın bahçesine inmiş imiş. Bahçede otururken avucuna bir çekirge konmuş. Bey o anda avucunu kapıyarak elinde saklı olan şeyin ne olduğunu bileni müneccim başı yapacağını ilan etmiş. Herkes gelip birşey söylemiş, fakat beyin avucu içinde saklı olan şeyin ne olduğunu bilen çıkmamış. O sırada bey:

— Çağırın şu yüzüğü bulan hocayı, diye emreder.

Hocaye adamlar göndermişler, kendisi palas pandıras saraya getirilerek huzura çıkarmışlar. Bey derhal emretmiş:

— Şu avucumun içinde saklı olan nedir, söyle bakayım.

Hoca düşünür, lâkin söyliyecek birşey bulamaz. Bu sefer tesadüf ve hile ile işin içinden çıkamıyacağını zannederek itizar maksadile beye der ki:

— Bir sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge, üçüncüsünde ele girersin. Bu kehaneti gören bey hocanın boynuna sarılır, okuma, yazma bilmiyen bu cahil adamı müneccim başı yaparak sarayda ona bir daire verdirir. O zaman derhel müjdeciler karısına haber götürürler. Kadın araba ile saraya getirilir. Kadın kocasını görür görmez haykırır:

— Müneccim başı oldun mu?

— Evet

Orada hemen sarmaş dolaş olurlar. Kadın muradına erer, adam da azaptan kurtulur. Onlara masal bizlere sağlık, onlara murat, bizlere yatak.

* * *